

İlkokulda sosyal beceri öğretimi: bir eylem araştırması *

Çiğdem Kozaner ¹, Sena Ölçer ², Yasemin Erdem ³

Öz

Bu çalışmada ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin sorun yaşadığı sosyal becerileri belirlemek ve sosyal becerilerin gelişimini destekleyici bir müdahale programı uygulamak ve değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma eylem araştırması deseninde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılı bahar döneminde, Ankara ilinde bir devlet ilkokulunda öğrenim görmekte olan dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunda bulunan öğrencilerin 11'i kız, 17'si erkek öğrencidir ve bu öğrencilerden biri kaynaştırma öğrencisidir. Sınıf öğretmeni ise 13 yıllık öğretmenlik deneyimine sahiptir. Araştırmada, öğrencilerin hangi sosyal beceri boyutlarında sorun yaşadığını belirlemek için 7-12 yaş aralığındaki çocuklara uygulanabilen "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği" ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Sosyal becerileri değerlendirme ölçeği frekans analizi ile değerlendirilmiş, görüşme formlarının değerlendirilmesinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Müdahale programı, öğrencilerin yaşadıkları sorunlara yönelik problem çözme çarkı, hikâye okuma ve yaratıcı drama etkinliklerini içerecek şekilde tasarlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin sosyal becerilere yönelik yaşadıkları sorunlarla ilgili müdahale programı etkinliklerinden problem çözme çarkının en etkili yöntem olduğu belirlenmiştir. Problem çözme çarkının öğrencilerin ilişkiyi sürdürme, saldırgan davranışlarla başa çıkma ve sorun çözme gibi sosyal beceri boyutlarına yönelik katkı sağladığı görülmüştür. Müdahale programında kullanılan bir diğer yöntem olan yaratıcı drama, öğrencilerin ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla bir işi yürütme ve uyma, saldırgan davranışlarla başa çıkma ve duygulara yönelik beceriler üzerinde olumlu yansımaları olduğu görülmüştür. Hikâye okuma etkinliklerinin ise alay etme ile başa çıkma, farklılıklara saygı, empati becerisi, utanılan bir durum ile başa çıkma, akran zorbalığına yönelik farkındalık, başkalarının duygularını anlama, yalnız bırakılma ile başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, başkalarına yardım etme ve farklılıklara saygı gibi sosyal becerilerine yönelik katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sosyal beceri öğretimi
Eylem araştırması
Problem çözme çarkı
Yaratıcı drama
Hikâye okuma

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 04.03.2024

Kabul Tarihi: 20.03.2025

Elektronik Yayın Tarihi: 25.06.2025

DOI: 10.15390/ES.2025.2576

* Bu çalışmanın bir bölümü 8-11 Haziran 2023 tarihleri arasında düzenlenen EJER Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, ckozaner@baskent.edu.tr

² Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, senaolcer@baskent.edu.tr

³ Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, yaseminerdem@baskent.edu.tr

Giriş

Çocukların temel becerileri kazanarak yaşamlarını, toplumdaki rol ve sorumluluklarını geliştirmeyi hedefleyen ilkökulda kazandırılması gereken temel becerilerden biri sosyal becerilerdir. Bireyin çeşitli sosyal ortamlarda anlaşmasına ve uyum sağlamasına yardımcı olan davranış bileşenleri olarak ifade edilen sosyal beceriler, bireyin pozitif sosyal ilişkileri başlatmasına ve sürdürmesine izin veren, akran kabulüne ve tatmin edici bir okul uyumuna katkıda bulunan ve bir bireyin daha büyük sosyal çevre ile etkili bir şekilde başa çıkmasına izin veren yetkinlikler kümesi olarak tanımlanmaktadır (Karataş, 2020). Sosyal beceriler çocukluktan itibaren yaşamımızı kolaylaştıran becerilerdir. Dolayısıyla toplumda uyumlu yaşamının temelini oluşturan bu becerilerin gelişmemiş olması bireylerin iletişim kurarken sorun yaşamasına sebep olur. Sosyal becerilerin kazanımı ilk olarak ailede başlasa da ailelerin bulunmadığı veya bu becerilerin evde öğretilmediği durumlarda eğitimciler, çocukların öğrenme sürecini engelleyen sosyal beceri eksikliklerinin üstesinden gelmelerine yardımcı olma konusunda oldukça etkili olabilirler. Dolayısıyla okullar sosyal becerileri geliştirmek için son derece önemli kurumlardır (Karataş, 2020; Whitted, 2011). Sosyal beceri yetersizliği ile ilgili bilgiler, görüşme, davranış değerlendirme ölçekleri ve anketler doğrudan davranışsal gözlem ve akranlarla sosyal statüyü ölçen sosyometrik ölçümler gibi çeşitli değerlendirme yöntemleri aracılığıyla toplanabilir (Spence, 2003).

Sosyal becerileri yetersiz olan bireyler yaşamları boyunca kişiler arası ilişkilerde akademik çalışmalarında, duygusal-davranışsal alanlarda ve mesleki yaşamlarında çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar (Avcioğlu, 2007). Bu problemlerin belirlenmesi ve sosyal becerilere işaret eden öğretim yöntemleriyle desteklenmesi önemlidir. Özellikle okul ortamlarında sosyal yeterliliğin önemli olduğu göz önüne alındığında, muhalif ve antisosyal davranışlar sergileyen çocukların, eğitimsel ve psikolojik zorluklarla karşı karşıya kalma risklerini dikkate alarak, sosyal beceri eksikliklerini gidermek için etkili müdahalelere ihtiyaçları olduğu açıktır (Gresham, 1998a). Sosyal beceri ve yeterliklerdeki eksiklikler çocukluk ve ergenlik döneminde duyuşsal ve davranışsal bozuklukların altında yatan nedenler arasında olabilmektedir. Dolayısıyla kişilerin sosyal yetkinliğe ulaşmalarında önemli olan davranışları gerçekleştirmeleri sosyal becerilerine bağlıdır. Bu becerilerde insanlarla olan sosyal etkileşim esnasında ortaya çıkmakta olup sözlü ve sözsüz olarak tepkileri içermektedir. Bireylerin göz teması, yüz ifadesi, jest ve mimiklerinden ses tonu, konuşma hızı başkaları üzerindeki izlenimlere kadar geniş bir yelpazede dikkat çekmektedir (Spence, 2003). Sosyal yetkinlik, insanlar arasındaki etkileşimlerde önemli bir rol oynar ve hem kişisel hem de profesyonel yaşamda oldukça değerlidir.

Sosyal becerilerin gelişmesi ve bu becerilerin uygulanması, kişilerin sosyal yetkinliklerini arttırmalarına yardımcı olur. Mikro düzeydeki bu beceriler, bireylerin sosyal yaşantılarında makro düzeyde etkilere neden olabilmektedir. Çocukların tatmin edici kişilerarası ilişkiler kurmayı, geliştirmeyi ve sürdürmeyi öğrenme derecesi, akranlarıyla ve yetişkinlerle olarak zararlı ilişkileri sonlandırma yetenekleri sosyal yeterliliğin özüdür (Gresham, 1998b). Sosyal becerilerin yetersizliğine ilişkin araştırmalar, bu becerileri geliştirmeye ve desteklemeye yönelik eğitim programlarının hazırlanmasına dayanak oluşturmuştur (Elliott vd., 1989; McClelland ve Scalzo, 2006).

Literatür Taraması

Sosyal Beceriler

Sosyal beceriler, bireylerin başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurmasını ve başkaları tarafından sergilenen sosyal olarak kabul edilemez davranışlardan kaçınmasını sağlayan, sosyal olarak kabul edilebilir öğrenilmiş davranışlardır (Gresham, 1998a). Sosyal beceriler bilgi verme ve alma, tutumları, düşünceleri ve duyguları ifade etme ve paylaşma yeteneğini içerir. Dolayısıyla sosyal becerilerin önemli bir işlevi kişiler arası etkileşimlere hizmet etmektedir (Lieberman, 1982). Sosyal beceriler, tüm öğrencilerin başarılı sosyal ve akademik işlevselliği açısından önemlidir ve diğerlerinin olumsuz tepkilerini önlemekte veya engellemekte önemli bir rol oynarlar. Dikkatlerini odaklamalarına ve sınıf etkinliklerine olumlu bir şekilde akranları ve öğretmenleriyle etkileşim kurarak katılmalarına olanak tanır (Elliott vd., 2001; Lopes ve Salovey, 2006). Sosyal beceriler, bir sosyal grupta uyumlu bir varoluşun, bireyin sosyal ortamda etkili bir şekilde hareket edebilmesinin ve başarılı bir sosyalleşmenin sağlanmasının ön koşuludur (Jurevičienė vd., 2012).

Sosyal beceriler literatürde farklı perspektifler ve yaklaşımlarla ele alınmıştır (Akçamete ve Avcıoğlu, 2005; Akkök, 2006; Caldarella ve Merrell, 2007; McGuire ve Priestley, 1981; Riggio, 1986). Bu çalışmada Akkök (2006), sosyal beceri boyutları ele alınmıştır. Bireyin sosyal hayata uyumunda ve kendisini toplumun bir üyesi olarak kabul etmesinde vazgeçilmez olan sosyal becerileri, Akkök (2006), altı ana başlık altında ele almaktadır:

1. İlişkiyi Başlatma ve Sürdürme Becerileri: Dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, teşekkür etme, kendini takdim etme, iltifat etme, yardım isteme, özür dileme, yönerge verme ve ikna etme davranışlarını içermektedir.
2. Grupla Bir İş Yapma ve Yürütme Becerileri: Başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma, sorumluluk alma ve şikâyeti iletme davranışlarını içermektedir.
3. Duygulara Yönelik Beceriler: Kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile baş etme, olumlu duygularını ifade etme ve korku ile baş etme davranışlarını kapsar.
4. Saldırgan Davranışlar ile Başa Çıkma Yönelik Beceriler: İzin isteme, paylaşma, diğerlerine yardım etme ve kızgınlığa uygun ifade etme ya da kontrol etme davranışlarını içermektedir.
5. Stres Durumuyla Başa Çıkma Becerileri: Başarısız olunan durumla baş etme, grup baskısıyla baş etme ve yalnız bırakılma ile baş etme davranışlarını içermektedir.
6. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri: Çevreden bilgi toplama, amaç oluşturma ve işe yoğunlaşma davranışlarını kapsamaktadır.

Sosyal Beceri Eğitimi

Sosyal beceri eğitiminin kökeninde Skinner'ın (1938) davranış ve öğrenme odaklı çalışmaları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal öğrenme teorisi (Bandura, 1977) sosyal beceri eğitiminin temelinde yer almaktadır. Bu anlamda özellikle insanların gözlem yoluyla davranışları öğrenebilme, model alma durumları sosyal beceri eğitimdeki tekniklerin en başında yer almaktadır. Bireyin yaşamı boyunca etkisi altında kaldığı çevre içinde kuracağı ilişkilerin nitelikli olması sosyal becerilere işaret etmektedir. Sosyal beceriler, çocuklar tarafından model alma ve taklit etme süreçleriyle doğal olarak öğrenilebildiği gibi, aynı zamanda eğitim sistemi içinde planlı ve programlı bir şekilde de öğretilmektedir. Ancak sosyal becerilerin gelişigüzel bir yolla olumlu davranışların yanında olumsuz davranışlarla birlikte değil tamamen planlı ve programlı bir şekilde sosyal beceri eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır (Samancı ve Uçan, 2017). Eğitimin temel amaçları düşünüldüğünde de bireylerin yaşama uyum sağlamaları konusunda sosyal becerilerinin gelişimine odaklanılmasının gerekliliği kaçınılmazdır.

Bacanlı (2020), sosyal beceri eğitimi çalışmalarının temelinde sosyal kaygının yer aldığını ve sosyal kaygının da sosyal beceri eksikliğinden kaynaklandığı görüşünü belirtmiştir. Bireyler sosyal beceriler yetersiz olduğu için, sosyal ortamlara girmekten endişelenir. Bu nedenle bu bireylere sosyal kaygıyı tedavi etmek için sosyal beceri eğitimi verilmesi gerekir. Sosyal beceri eğitiminde amaç, bireylerin içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamalarını, etkili iletişim kurmalarını ve yaşamlarından zevk almalarını sağlamaktır. Başarılı akran ilişkilerini başlatmak ve sürdürmek için gereken sosyal becerilerdeki eksiklikler, çocuklar ilkökula başladıklarında, özellikle de akranlarını uzaklaştıran problemleri davranış sergilediklerinde akranları tarafından reddedilme riskiyle karşılaşır (Spence, 2003). Sosyal beceri eğitiminin temel mantığı, bireyin yaşam kalitesini ve refahını arttırmaktır. Bu iyileştirmeye yönelik mekanizma, geliştirilmiş sosyal ilişkiler yoluyla gerçekleştirilmeye çalışılır. Sosyal beceri eğitiminin teori olarak adlandırılacak kavramı, bireye diğer insanlar tarafından hoş ve çekici bulunacak etkileşim yollarını öğretmek, onlarla ilişkilerini geliştirmek ve etkin bir iletişim kurma becerisini kazandırmaktır (Segrin ve Givertz, 2003). Sosyal beceri eğitimi genellikle sınırlı sayıda oturum içeren yapılandırılmış bir program içerir. Saldırgan olmayan sosyal algı (nonaggressive modes of social perception), kişilerarası problem çözme, öz kontrol, öfke yönetimi, etkileşim ve ilgi becerilerinin öğretilmesini sağlar (Lösel ve Beelmann, 2003).

Sosyal beceri eğitiminde birçok teknik birlikte kullanılabilir. Bu teknikler arasında rol oynama, çocuk oyunları, drama, grup çalışmaları, işbirlikli öğretim, aktif öğretim, öykü ve hikâye kitabı kullanma, sosyal hikâyeler anlatma, tiyatro, gezi, kulüpler bulunmaktadır (Akkök, 2006; Bacanlı, 2020; Karataş, 2020). Bu teknikler aracılığıyla sosyal beceriler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sosyal beceri eğitiminde değerlendirmenin her aşamada anahtar role sahip olduğu vurgulanmaktadır (Segrin ve Givertz, 2003). Dolayısıyla sosyal beceri eğitimine değerlendirme ile başlanması bireylerin ihtiyaçlarına yönelik bir yol izlenmesi için gerekli görülmektedir. Sosyal beceri eğitiminde küçük grup tartışmalarıyla, gündelik bir dil ile farklı iletişimsel davranışların etkili kullanımını içeren sistematik yönergeler bulunmaktadır. Özellikle bu aşamada davranış değişikliğinin gerekçelendirilerek tartışılması da önemli görülmektedir.

İlkokulda Sosyal Beceri Öğretimi

Sosyal beceriler, bireylerin sosyal etkileşimlerinde başarılı olmalarına ve ilişkilerini geliştirmelerine yardımcı olan önemli becerilerdir. Dolayısıyla bireyin gelişimi ele alındığında kritik dönemlerin sosyal becerilerin gelişimi konusunda da kritik öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada erken yaşlardan itibaren sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik deneyimlerin çocuklara sunulması önemlidir. Bu sayede öz düzenleme becerileri, problem çözme becerileri ve özgüven gibi becerilerin gelişimi sağlanabilmekte olup sosyal etkileşimlerinin de gelişimi ön plana çıkmaktadır.

Gresham (1997) sosyal becerilerin edinilmesinde ve sosyal beceri performansına ilişkin eksiklikleri birbirinden ayırmaktadır. Sosyal becerileri anlamayı netleştiren bu bakış açısına göre bir çocuğun bir dizi davranışlarının belirli bir sosyal beceriye karşılık gelmemesini edinim eksikliği olarak nitelendirirken becerilerin bir ya da birden fazla sosyal olaylarda gösterilememesi durumunu da performansa yönelik bir eksiklik olarak vurgulamıştır (Spence, 2003). Bu bilgiler ışığında öğretmenin öncelikle öğrencilerine yönelik bu ayrımı yapabilmesi ilkökulda sosyal beceri eğitimi sürecinin işlevselliği bakımından önemlidir. İlkokul düzeyinde çocukların ev ortamından okul ortamına geçtiklerinde yeni davranışlar sergilemeleri beklenir. İlkokul, çocukların akranlarıyla etkileşime girmeleri için önemli bir temeldir. Soru sormayı, kendini ve duygularını nasıl ifade edeceğini, başkalarını nasıl dinleyeceğini ve zorluklarla nasıl başa çıkacağını öğrenir (Akkök, 2006). Güner Yıldız (2017), öğretmenlerin sosyal becerilere yönelik bilgi düzeyleri ile normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Buradan hareketle öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişiminde özellikle öğretmenlerinin de bu anlamdaki bilgilerinin ve buna yönelik uygulamalarının yeri oldukça önemlidir. Dolayısıyla öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde sosyal becerilere yönelik bilgi düzeylerinin artırılması önemli görülmektedir (Dobbins vd., 2010). Sosyal beceri eğitiminde öğretmenlerin izledikleri sürecin planlı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Öğretmenler sınıfta sosyal becerilere vurgu yaptığında ve işbirliği ile başkalarına saygıyı teşvik ettiklerinde, disiplin sorunları ve olumsuz davranışlar azalır. Nezaket kuralları sınıf yaşamının ayrılmaz bir parçası haline geldiğinde çatışmalar ve disiplin sorunları azalır (Kuykendal, 1993, aktaran McArthur, 2002).

Sosyal becerilerin öğrencilere kazandırılmasında birçok teknik işe koşulmaktadır. Örneğin, Kaf (2000) Hayat Bilgisi dersi kapsamında, selam verme, çevreyi koruma, paylaşma, iş birliği becerileri ekseninde sosyal becerilerin geliştirilmesi amacıyla yaratıcı drama yönteminin etkisini incelemiştir. Araştırmanın sonuçları çevreyi koruma hariç diğer becerilerde yaratıcı drama yönteminin etkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda ilkökuldaki grup çalışmaları sosyal becerilerin en güçlü şekilde gelişmesini sağlayan bir araçtır. Bu çalışmalar yalnızca sosyal etkileşimi arttırmakla kalmaz aynı zamanda diğer gelişim alanlarına da olumlu katkıları bulunur. Grup çalışması, çocuklara paylaşma, birbirlerine yardım etme, grup içindeki ortak sorunları çözme ve karar alma konularında fırsatlar sunar (Yüksel, 2003).

Çocukların ve gençlerin sosyal-duygusal değerlendirilmesinde altı temel yöntemi olduğu konusunda uzmanlar hemfikirdir. Bu yöntemler, davranışsal gözlem (behavioral observation), davranış derecelendirme ölçekleri (behavior rating scales), görüşme (interviewing), öz raporlama araçları (self-report instruments), yansıtılmalı-ifade edici teknikler (projective-expressive techniques) ve sosyometrik teknikler (sociometric techniques) (Merrell, 1999). Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde Merrell

(2001) doğal davranış gözlemleri ile derecelendirme ölçekleri en temel basamağı oluşturmaktadır olduğunu ifade etmiştir. Görüşme ve sosyometrik ölçümlerin ise birincil basamakta olmasa bile ikincil basamakta yer alması gerektiği, çocukların sosyal becerilerini değerlendirmeye yönelik girişimleri ise üçüncü basamakta yer alması gerekmektedir. Bu anlamda müdahale programlarının etkililiği söz konusu olduğunda gerekli görülmektedir. Sosyal beceri programlarının birçok yönü vardır. Öğretmenler öğrencilere sosyal becerilerin öğretimini planlarken şu soruları sormalıdır: Sosyal beceri eksiklikleri nelerdir? Öğrencinin beceriye ilişkin yeterli bilgisi var mı? Öğrenci hedef becerileri kullanmak için yeterli fırsata sahip mi? Takviye durumları müdahaleyi etkili teşvik edecek şekilde düzenlenmiş mi? (Mathur ve Rutherford, 1996, aktaran Johns vd., 2005).

Araştırma Amacı

Araştırmanın amacı, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin sorun yaşadığı sosyal becerileri belirlemek ve sosyal becerilerin gelişimini destekleyici bir müdahale programını uygulamak ve değerlendirmektedir. Eylem araştırması deseninde tasarlanan bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

İlkokul öğrencileri için hazırlanan sosyal beceri müdahale programı, sosyal becerilerinin gelişimini desteklemekte midir?

- Sosyal beceri öğretiminde kullanılan problem çözme çarkı öğrencilerin sosyal beceri gelişimini desteklemekte midir?
- Sosyal beceri öğretiminde kullanılan yaratıcı drama atölyesi öğrencilerin sosyal beceri gelişimini desteklemekte midir?
- Sosyal beceri öğretiminde kullanılan hikâye okuma/anlatma tekniği öğrencilerin sosyal beceri gelişimini desteklemekte midir?

Uygulama öncesi sınıf öğretmeni ile sosyal beceri öğretimine yönelik eğitim verildiği göz önüne alındığında, araştırmada sınıf öğretmenin sosyal beceri ile ilgili temel düzeyde bilgiye sahip olduğu varsayılmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma ilkokul öğrencilerinin sosyal becerilerde yaşadıkları sorunları belirlemek ve sosyal becerilerini geliştirmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı uygulama odaklı eylem araştırmasıyla tasarlanmış ve yürütülmüştür. Eylem araştırması, eylemlerin ve öğretimin niteliğini anlamak ve iyileştirmek için, uygulayıcıların uygulamayı nasıl geliştirebilecekleri hakkında yeni fikirler oluşturdukları ve bu fikirleri uygulama teorileri olarak sundukları bir süreçtir (Johnson, 2014; McNiff ve Whitehead, 2006). Uygulama odaklı eylem araştırması yaklaşımında araştırmacı ve uygulayıcı bir araya gelerek uygulamada ortaya çıkan olası sorun alanlarını, bu sorunlara neden olan olası etmenleri ve olası müdahale yolları saptarlar (Holter ve Schwartz-Barcott, 1993). Eylem araştırmasının temel amacı, bilgi üretmek yerine uygulamayı geliştirmektir. Bilgi üretimi ve kullanımı bu temel amaç tarafından belirlenir ve bu amaca bağlıdır (Elliot, 2001). Araştırmanın eylem araştırması şeklinde yürütülmesi, araştırma modelinin problem çözmeye yönelik olması (Yıldırım ve Şimşek, 2018), öğretmenlerin öğretim sürecine ilişkin becerilerini geliştirmeleri ve aynı zamanda öğrencileri ile ilişkilerini geliştirmelerine yardımcı olması (Nelson, 2013), kuram ve uygulama arasındaki boşlukların giderilmesini sağlaması (Knight vd., 2000) bakımından değerlendirilerek tercih edilmiştir.

Araştırmacının Rolü

Eylem araştırmalarında, araştırmacıların araştırmaya uygun teori ve uygulamaya ilişkin belirli donanımlara sahip olması gerekmektedir (Ataöv, 2007). Bu araştırma kapsamında araştırmacılarından biri Sosyal Bilgiler Eğitimi lisans, yüksek lisans ve doktora derecesine sahiptir ve üniversite düzeyinde sosyal beceri öğretimi dersi vermektedir. Diğer araştırmacılar ise Sınıf Öğretmenliği lisans ve yüksek lisans derecesine sahiptir. Çalışmada araştırmacıların aynı zamanda uygulayıcı oldukları bir eylem araştırması gerçekleşmiştir. Araştırmacılar, eylem sürecinde planlanan etkinliklerin uygulama sürecinde katılımcı-gözlemci rolünde bulunmuşlardır. Eylem sürecinin planlanması, etkinliklerin hazırlanması ve düzenlenmesi, araştırmanın her aşamasında verilerin değerlendirilmesi görevleri

üstlenilmiştir. Eylem planlarının uygulama haftalarından önce sınıf öğretmeni ile görüşülmesi ve ön hazırlıkların yapılması bakımından süreç kontrollü bir şekilde yürütülmüş olup uygulama haftalarında öğretmene rehber olunmuştur.

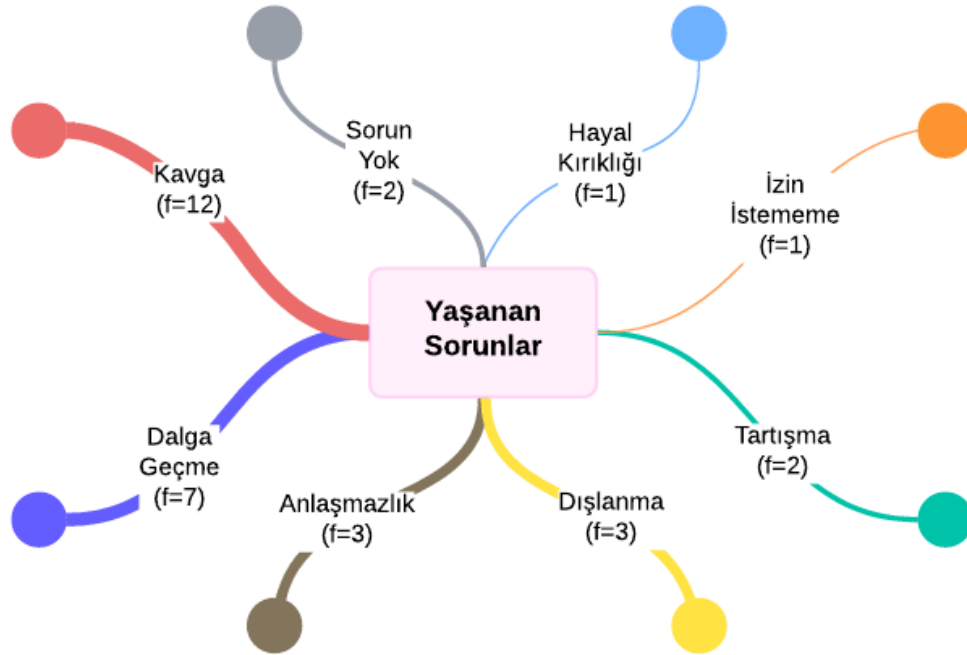
Eylem Araştırma Süreci

Eylem araştırmasında izlenen tüm adımların sistematik bir şekilde takibi söz konusudur. Yıldırım ve Şimşek (2018) tarafından belirtilen şekilde eylem araştırması problemi belirleme, verileri toplama, veri analizi, eylem planının hazırlanması ve uygulanması, alternatif veya yeni eylem planına yönelme adımlarından meydana gelmektedir. Fraenkel ve Wallen (2006) araştırma soruları ve problemin belirlenmesinden sonra ilgili sorulara yanıt arayacak şekilde gerekli bilgiye ulaşma, analiz etme, yorumlama ve eylem planı geliştirme olarak eylem araştırmasının adımlarını tanımlamıştır. Yapılan tanımlamalardan hareketle belirtilen şekilde eylem araştırmasının adımlarının birbirine benzer olduğu görülmektedir. Dolayısıyla araştırma süreci, problemi belirleme, verileri toplama, verileri analiz etme, eylem planı oluşturma ve bu eylem planının gerçekleştirme aşamalarını kapsamaktadır. Bu araştırmada araştırma odağının belirlenerek başlanması düşünüldüğünde Mills (2014) eylem araştırması süreci ile uyumlu olduğu görülmektedir. Mills (2014) eylem araştırmasını öncelikle araştırma odağının belirlenmesi ve sonraki adımların aynı şekilde yürütüldüğü bu süreci “Diyalektik Eylem Araştırması Sarmalı” olarak nitelendirmiştir.

Araştırmanın Odağının Belirlenmesi

Eylem araştırmasının ilk aşaması araştırmacının uzmanlık alanında yer alan merak ettiği ve bir değişim yaratmak istediği bir konuyu belirlemesi sürecidir (Costello, 2011). Araştırma odağının belirlenmesinde Mills (2014) araştırmacı deneyimi ve ilgili literatürün taranması ile odak alanın netleştirilmesini vurgulamaktadır. Bu aşamada, öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında staj okulunda görev yapan öğretmenin, sınıfı ile ilgili sosyal becerilere yönelik sorun yaşandığı gözlemlenmiştir. Gözlem sonucunda sınıf öğretmeni ile sınıfta yaşadığı sorunlara yönelik ön görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan ön görüşmelerde sınıf öğretmenin her öğrencisi için Akçamete ve Avcioğlu (2005) tarafından geliştirilen Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğini (7-12 yaş) doldurması istenmiştir. Bu ölçekte elde edilen veriler kapsamında sınıf genelinde en çok hangi sosyal becerilerde sorun yaşandığı tespit edilmiştir. İlgili ölçeğin ön test verilerinde 17 öğrencinin 10 beceri boyutunda sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Bu boyutlar şunlardır: temel sosyal beceriler, temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri, ilişkiyi sürdürme becerileri, grupla iş yapma becerileri, duygusal beceriler, kendini kontrol etme becerisi, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, yönerge verme becerileri, bilişsel beceriler. Buna ek olarak, öğretmenin sınıfta yaşadığı sosyal beceri sorunlarına yönelik gözlemleri de sorulmuştur. Öğretmen ön görüşme formunda sosyal becerileri “*Selamlaşma, arkadaşlarını gördüğünde selam verme, oyun oynama, topluluk önünde konuşma, nezaket ifadelerini kullanma, saygı duyma.*” şeklinde tanımlamıştır. Sınıf öğretmeni ilkökul öğrencileri için sosyal beceri öğretiminin önemli olduğunu, öğrencilerin sosyal becerileri gelişmediğinde ders içi etkinliklerde sorun yaşandığını, derse odaklanma sorunu yaşadığını ve akademik başarısının olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. Buna ek olarak, sınıf öğretmeni görüşmeler sırasında birkaç kız öğrencinin kendisini yeteri kadar ifade edemediğini diğer arkadaşları tarafından dışlanacağı düşüncesiyle sessiz kaldıklarını ve bu nedenle sosyal beceri alanlarında eksikliklerinin olduğunu düşündüğü dile getirmiştir. Bazı öğrencilerinin de iletişim becerilerinde sorun yaşadığını, kendini ifade ederken karşı tarafı suçlayıcı tavır sergilediğini bu sebeple sorunlarını çözemediğini ifade etmiştir. Öğrencilerin akranlarıyla yaşadıkları sorunlara çözüm bulmak için en çok şikâyet yolunu tercih ettiklerini çok az öğrencinin konuşarak çözüm bulma yoluna gittiğini tespit edilmiştir. “Sınıfınızda sosyal beceri öğretimine yönelik etkinlikler düzenliyor musunuz?” sorusuna hem rehberlik dersi kapsamında hem de bireysel olarak etkinlik yaptığını, özellikle drama ve canlandırma yoluyla teneffüste yaşadıkları sorunları tekrar canlandırıp çözüm bulmaya çalıştıklarını fakat o an yaptıkları uygulama etkili olsa da sonrasında yine aynı davranışları sergilediklerini belirtmiştir. Görüşme sonunda sınıf öğretmene sosyal beceri öğretiminde bir müdahale programına ihtiyaç duyup duymadığı sorulmuştur. Öğretmen bu soruya “*Evet, çünkü bazen ben de çözümsüz kalabiliyorum. Aynı yöntemleri uygulamak yerine farklı yöntemlerle çözüm bulabilirim*” şeklinde yanıt vererek müdahale

programına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Araştırma odağının belirlenmesi aşamasında öğrenci görüşlerinden de yararlanılmıştır. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgular Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekillerde frekansı fazla olan kodların okları daha kalın, frekansı az olan kodların okları ise daha ince olarak gösterilmiştir.

Şekil 1. Öğrencilerin Arkadaşlık İlişkilerinde Yaşadığı Sorunlar

Yaşadıkları sorunlara yönelik görüşmeye katılan öğrencilerin 12’si “kavga” sebebiyle sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerden, (Ö3) “Futbol oynarken kavga ettik”, (Ö19), “oyun oynarken kavga ediyorduk” şeklinde görüş belirtmiştir. 7 Öğrenci “dalga geçme” olarak sorun belirtmiştir. Öğrencilerden (Ö23) “tuttuğum takımla dalga geçme” (Ö18) “benimle dalga geçiyorlar” şeklinde görüş belirtmiştir. 3 öğrenci “anlaşmazlık”, 3 öğrenci “dışlanma” olarak sorun belirtmiştir. (Ö8) “Beni çok dışlıyorlardı” şeklinde sorun belirtmiştir. 2 öğrenci “tartışma”, 1 öğrenci “izin istememe”, 1 öğrenci “hayal kırıklığı” şeklinde sorun yaşadığını belirtmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları sorunlara değerlendirildiğinde ilişkiyi sürdürme, grupta bir işi yürütme, saldırgan davranışlarla başa çıkma, stres durumlarıyla başa çıkma, sorun çözme gibi sosyal beceri boyutlarıyla ilişkilendirilmektedir.

Araştırmacı gözlemi, sınıf öğretmeni gözlemi ve öğrenci görüşlerinden elde edilen veriler dikkate alındığında araştırma odağı ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, grupta bir işi yürütme becerileri, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, stres durumlarıyla başa çıkma ve problem çözme becerileri olarak belirlenmiştir.

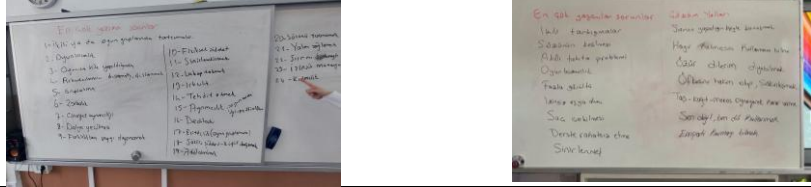
Eylem Planının Geliştirilmesi (Planla)

Araştırmacı, sistematik bir plan çerçevesinde uygulama sürecinde belirlenen problemler odağında bu problemlerin en aza indirilmesi ya da ortadan kaldırılması amacıyla bazı önlemler alır. Bu anlamda oluşturulan eylem planlarında, öğretmenle ve öğrencilerle gerçekleştirilen ön görüşmeler ile öğrencilere uygulanan anket yanıtlarından hareketle bir yol izlenmiştir. Bu doğrultuda 12 haftalık eylem planı oluşturulmuştur.

Uygulamanın Gerçekleştirilmesi (Eyleme Geç)

Araştırma, uygulama sınıfı ve öğrencileri tanımak amacıyla ilk hafta ön görüşme ile başlamış; toplamda 12 hafta yürütülmüştür. Eylem süreci sırasında sınıf öğretmeninin de etkinlik yapacağı göz önüne alınıp, sınıf öğretmenine sosyal becerilere yönelik bir eğitim verilmiştir. Tablo 1’de haftalık eylem planlarının gerçekleştirildiği tarihler ve etkinlikler verilmiştir.

Tablo 1. Eylem Planı

1.Hafta 6 Şubat 2023	- Öğretmenle ön görüşme (Öğrencilerde ortaya çıkan/yetersiz olarak görülen sosyal becerilerin açığa çıkarılması) - Öğretmenin öğrencilerin sosyal beceri değerlendirme ölçeğinin uygulaması
2.Hafta 9 Mart 2023	Öğretmen eğitimi- sosyal beceri kavramı, öğretimi ve boyutlarına yönelik çevrimiçi platformda yapılmıştır.
3.Hafta 16 Mart 2023	- Öğrencilerle tanışma - En çok yaşadıkları sorunları ve bu sorunların çözüm yolları hakkında görüşülmüştür. - Problem Çözme Çarkı hazırlama süreci
4. Hafta 27 Mart 2023	Problem Çözme Çarkı ve Etkinliği (Etkinlikte durumlara yönelik alternatif çözüm yolları öğrencilerden istenmiştir.
	
	- Problem çözme çarkının işlevselliğine yönelik öğrenci görüşleri alınmıştır. - Hikâye okuma etkinliği için kitaplar belirlenmiş, öğretmene tanıtılmış, çalışma kâğıtları hazırlanmıştır.
5.Hafta 13 Nisan 2023	
	17 Nisan -23 Nisan Ara Tatili
6. Hafta 25 Nisan 2023	- Hikâye okuma ve anlatma etkinliği-1 - Bob ve Gaga sanatı kitabına sınıfta okunmuş ve kitaba yönelik hazırlanan etkinlik çalışma kâğıdı kullanılarak yapılmıştır. - Yaratıcı Drama Atölye-1 uygulaması yapılmıştır. (3 saat- hazırlık- canlandırma- değerlendirme)
7. Hafta 3 Mayıs 2023	

Tablo 1. Devamı

8. Hafta 10 Mayıs 2023	Problem çözme çarkı, hikâye okuma etkinliği ve Yaratıcı Drama Atölyesine yönelik ara değerlendirme yapılmıştır.
9. Hafta 18 Mayıs 2023	- Hikâye okuma etkinliği-2 - Vanessa'nın Yanındayım kitabı (sessiz kitap) sınıfta okunmuş ve kitaba yönelik hazırlanan etkinlik çalışma kâğıdı kullanılarak yapılmıştır.
10. Hafta 22 Mayıs 2023	Yaratıcı Drama Atölye-2 uygulaması yapılmıştır. (3 saat- hazırlık- canlandırma- değerlendirme)
11. Hafta 29 Mayıs 2023	Sosyal beceri değerlendirme ölçeği öğretmen tarafından tekrar uygulanmıştır.
12. Hafta 5 Haziran 2023	- Öğrenci görüşmesi- Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. - Öğretmen değerlendirmesi- Süreç değerlendirmesi yapılmıştır.

Uygulamanın Gözlemlenmesi (Gözlemle)

Eylem sürecindeki etkinliklerin gözlenip, değerlendirilmesi için yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir.

- Uygulama sürecinde öğretmen tarafından saha notları alınmıştır.
- Her hafta araştırma ekibi toplantıları yapılmıştır. Yapılan toplantılarda süreç değerlendirilmiş ve gerekli görülen kısımlar gözden geçirilmiştir.
- Yapılan her etkinlik sonrasında öğrencilerle etkinlikleri değerlendirmek için görüşmeler yapılmıştır.
- Öğrencilerle yapılan etkinlikler ses kaydına alınmıştır ve bu kayıtlar etkinlikten sonra tekrar incelenmiştir.
- Her etkinlik sonrası öğretmen ile görüşmeler yapılmış ve ses kaydına alınmıştır.

Eylem Planlarının Değerlendirilmesi (Eleştir & Geliştir)

Yapılan her etkinlikten sonra sürece yönelik öğretmen görüşleri, öğrenci görüşleri ve öğrenci ürünleri aşağıda belirtilen sorulara yönelik boyutlar açısından analiz edilmiştir.

- Yapılan etkinlikler sosyal beceri gelişimini ne düzeyde desteklemektedir?
- Yapılan etkinlikler öğrenci seviyesine uygun mudur?
- Yapılan etkinliklerin güçlü ve zayıf noktaları nelerdir? Etkinlikler nasıl iyileştirilebilir?

Yapılan görüşmeler ve toplantılar sırasında eylem planında yer alan etkinlikler yukarıdaki sorular kapsamında değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda öğrencilerin problem çözme çarkını sıklıkla kullandığı tespit edilmiş. Bu nedenle problem çözme çarkının dönem boyunca sınıfta yer alıp, kullanılmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak, 7. haftada yapılan görüşmede sınıf öğretmeni drama atölyelerine daha fazla yer verilmesi gerektiği konusunda öneride bulunmuştur. Bu kapsamda 10. haftada sosyal beceri gelişimine yönelik bir drama atölyesi daha hazırlanıp, uygulanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Ankara ilinde bir devlet ilkokulunda öğrenim görmekte olan dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunda bulunan öğrencilerin 11'i kız, 17'si erkek öğrencidir ve bu öğrencilerden 1'i kaynaştırma öğrencisidir. Bunun yanı sıra, sınıf öğretmeni çalışmada katılımcı-gözlemci olarak yer almıştır. Sınıf öğretmeni (kadın), Sınıf Öğretmenliği mezunu, 13 yıllık öğretmenlik deneyimine sahiptir. 4. sınıf düzeyinde ise iki yıllık deneyime sahiptir. Sınıf öğretmeni, sertifikalı masal anlatıcılığı, yaratıcı drama ve oyunlarla öğretim eğitimi almıştır. Uygulama süreci boyunca sınıfta ve drama atölyesinde gerçekleştirilen uygulamaları gözlem formları ve görüşmelerle değerlendirmiş ve hikâye okuma etkinliklerini uygulamıştır.

Veri Toplama Araçları

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, 7-12 yaş aralığındaki çocuklara uygulanabilen Akçamete ve Avcioğlu (2005) tarafından geliştirilen bir ölçektir. 354 öğrenci üzerinde uygulanan bu ölçeğin geçerlik ve güvenirliği hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliğinde kapsam geçerliği, uzman görüşleri ile sağlanmıştır. Yapı geçerliğinde ise ölçek maddelerine faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışmasında ise ölçeği oluşturan yapılarda en düşük ,70 en yüksek ,98 cronbach alpha değeri elde edilmiştir. İlgili veri toplama aracı mevcut eylem araştırmasında yer alan katılımcı öğrencilerin sınıf içindeki hangi becerilerde yetersizlikleri olduğunu açığa çıkarmıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlara göre temel sosyal beceriler, temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri, ilişkiyi sürdürme becerileri, grupla iş yapma becerileri, duygusal beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, yönerge verme becerileri, bilişsel becerilerde yetersizlikler saptanmıştır. Buradan hareketle eylem planları hazırlanmaya başlanmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları (Öğretmen-Öğrenci). Araştırmada öğretmen ve öğrencilerin görüşlerini değerlendirmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu görüşme formlarından öğretmen görüşme formu uygulama sürecinin başında ve sonunda farklı iki formatta uygulanmıştır. Öğrenci görüşme formu ise uygulama sürecinin sonunda uygulanmıştır. Bunun yanı sıra, müdahale programında yer alan etkinliklerinin geliştirilmesi için etkinliklerin sonunda öğrenci görüşme formu aracılığıyla ara değerlendirmeler yapılmıştır. Uygulama sürecinin başında uygulanan öğretmen görüşme formu yedi adet açık uçlu soru ve altı adet açık cümleden oluşmakta olup, sınıf öğretmeninin sosyal becerilere ve etkinliklere ilişkin mevcut durumunu saptamaktadır. Uygulama sürecinin sonunda uygulanan öğretmen görüşme formunda ise 4 adet açık uçlu soru sorularak öğretmenin süreci değerlendirmesi istenmiştir. Görüşme formlarının hazırlanmasında alanında uzman üç öğretim üyesi ve bir sınıf öğretmeninden uzman görüş formlarını doldurmaları istenmiştir. Uzman görüşlerine göre hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış öğretmen görüşme formunda açık uçlu cümle tamamlama maddelerinde düzenleme yapılmıştır.

Araştırmacı Saha Notları: Gözlem, insanları ve olayları doğal bir süreç içinde izleyerek onlar hakkında çıkarımlar yapmamıza olanak tanımaktadır (Koshy, 2005). Gözlem iki türde yapılabilir: katılımcı gözlem ve katılımcı olmayan gözlem. Katılımcı gözlem, araştırmacının incelenen durumun doğrudan içine dahil olduğu ve gözlemci olarak etkin bir rol oynadığı bir yöntemdir (Vinten, 1994). Öte yandan, katılımcı olmayan gözlemde, araştırmacı gözlemci rolünü daha pasif bir şekilde yerine getirir ve durumu dışarıdan gözlemler. Bu araştırma kapsamında her iki gözlem türü de kullanılmıştır. Araştırmacı, problem çözme çarkı ve yaratıcı drama etkinliklerinde uygulamayı gerçekleştirdiği için katılımcı gözlemci, sınıf öğretmeni ise bu etkinliklerde sınıfla doğrudan etkileşimde bulunmayarak katılımcı olmayan gözlemci rolünü üstlenmiştir. Hikâye okuma etkinliklerinde ise süreci sınıf öğretmeni yürütmüştür. Bu nedenle sınıf öğretmeni katılımcı gözlemci, araştırmacılar katılımcı olmayan gözlemci rolünde bulunmuştur. Araştırmacılar, yapılandırılmamış bir gözlem yöntemiyle uygulama sürecini doğrudan deneyimlemiş ve yaratıcı drama etkinliğinin değerlendirme aşamasında alınan ses kayıtlarını inceleyerek gözlemlerini araştırmacı saha notlarına not etmiştir. Sınıf öğretmeni ise yapılandırılmış bir gözlem yöntemi uygulayarak gözlemlerini saha notlarına aktarmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşme formlarının ve saha notlarının değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi sonucunda ana tema bağlamında elde edilen birbirine benzeyen belirli kavramlar ile alt temalar oluşturulmuştur. İçerik analizi tekniklerinin temelinde, çıkarıma dayalı bir yaklaşım bulunmaktadır. Mesajlarda gözlemlenen ve betimlenen unsurlardan yola çıkarak, bir yorum getirme hedefini taşır. İçerik analizi, bir mesajın içerdiği bilginin işlenmesine odaklanan bir yöntemdir. Yöntemin ilk adımı betimsel işlemedir. (Bilgin, 2014). Bu kapsamda analiz sürecinde öncelikle elde edilen veriler kodlanmıştır ve kodlanan verilerden yola çıkılarak kodları genel olarak açıklayabilecek temalar belirlenmiştir.

Uygulamanın başında sınıf öğretmeninden öğrencilere yönelik bireysel olarak Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğini doldurması istenmiş ve çalışmanın ön test verileri oluşturmuştur. Ön test verilerinde sınıftaki 17 öğrencinin sosyal beceri boyutlarından en az birinde sorun yaşadığı tespit edilmiş ve uygulama sonunda sınıf öğretmeninden bu öğrencileri Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğine göre değerlendirmesi istenmiştir. Uygulama sonundaki bu değerlendirmeler son test verilerini oluşturmuştur. Ön test ve son test verileri temel istatistikî yöntemlerden frekans analizi ile incelenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda araştırma geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlık ve teyit edilebilirliğin sağlanması gerekmektedir (Shenton, 2004). Araştırmacının inandırıcılığın sağlanması için öncelikle katılımcılara ilişkin demografik bilgiler sunulmuştur. Daha sonra, hazırlanan öğretmen ve öğrenci görüşme formlarının hazırlanmasında uzman görüşünden yararlanılmış (Merriam ve Tisdell, 2015) ve veri toplama sırasında hem öğrencilerle hem de sınıf öğretmeni ile görüşme yapılarak veri kaynaklarında çeşitleme yapılmıştır. Araştırmanın aktarılabirliğinin sağlanması için örneklem seçimi sırasında amaçlı örneklem yönteminden yararlanılmış, bulgular katılımcıların doğrudan alıntıları ile desteklenmiş ve eylem araştırmasının süreci detaylı bir şekilde raporlanmıştır. Nitel veriler ışığında elde edilen bulguların tutarlılığının sağlanması için araştırma verileri araştırmayı yürüten araştırmacılar tarafından kodlanmış ve kodlayıcılar tarafından yapılan her bir kod için “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” frekansları saptanarak Miles ve Huberman’ın (1994) güvenilirlik formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{[\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}]} \times 100$) hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesi %100 olarak hesaplanmış ve uyum yüzdesi %70’in üzerinde olduğu için araştırma verilerinin güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmanın teyit edilebilirliğinin incelenmesi için araştırma sonuçlarının ham veriler ile karşılaştırılarak uyumlu olup olmadığının teyit edilmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırma kapsamında elde edilen veriler kodlandıktan sonra ham veri ve kodların uyumu üçüncü bir araştırmacı tarafından teyit edilmiştir.

Bulgular

1. Eylem Süreci Boyunca Yapılan Etkinliklerin Sosyal Beceriye Katkısına Yönelik Öğretmen Görüşleri, Saha Notları ve Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği

Eylem araştırması süreci sonunda sınıf öğretmeni ile süreci değerlendirmek için iki kere görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sırasında ilk olarak “Sınıfınızda sosyal beceri yetersizliği olan öğrenciler olduğunu düşünüyor musunuz? Yetersiz olduğunu düşündüğünüz sosyal beceriler nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenin bu soruya verdiği cevap aşağıda yer almaktadır.

“Sınıfımda sosyal beceri yetersizliği olan öğrencilerim bulunmaktaydı. Hayır diyemeyen, arkadaşlarıyla iletişimde sorun yaşayan, iletişimi başlatırken ya da bunu tartışmaya çeviren öğrencilerim var. Mesela öğrencim Ö5 hayır diyemiyor, kimseye karşı hayır diyemiyor. Başka bir öğrencim arkadaşlarıyla konuşurken sürekli çatışma yaşıyor. Çatışmayı sonuca ulaştırıramıyor. Diğer bir öğrencim arkadaşlarıyla hiçbir gruba giremiyor, kendisi hep yalnız, tek başına oluyor ve hiçbir grupta yer almıyor. Bu şekilde davranışları var, çocukların her birinin farklı farklı özellikleri var.”

Uygulama öncesinde yapılan gözlemler sonucunda, sınıfta öğrenciler arasında sıkça tartışmalar yaşandığı ve öğrencilerin bu tartışmaları kendi başlarına çözemeyip öğretmene başvurdıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca, teneffüslerde kız ve erkek öğrenciler arasında belirgin gruplaşmalar olduğu fark edilmiştir. Saha notlarından elde edilen bu gözlemler, öğretmenin sınıftaki gruplaşma, çatışma ve ilişkiyi başlatma sorunları olduğu yönündeki görüşünü destekler niteliktedir.

İkinci olarak sınıf öğretmenine süreç boyunca yapılan etkinliklerin bu öğrencilerde nasıl bir değişiklik yarattığı sorulmuştur. Elde edilen veriler sonucunda sınıftaki birkaç öğrencinin ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerisinde gelişme olduğu tespit edilmiştir. Sınıf öğretmeni bu gelişmeleri “Ö5 hayır diyemezken bu etkinliklerin çok katkısı olduğunu düşünüyorum. Ö5 artık tamamen hayır diyebilen bir öğrenci oldu. Kendi branş öğretmenlerine karşı da duygularını söylemeye başladı, “ben bunu yapmak istemiyorum”, “ben bu arkadaş grubunda şu an da yer almak istemiyorum”, “öğretmenim bana bu uygun değil.” derken böyle birkaç şey söyledi ve ben bu duruma çok şaşırdım ve ailesiyle de paylaştım. Çok hoşuma gitti. Ö5’in kendine güveni geldi hem de iletişim anlamında çok olumlu yansımaları oldu.” ve “Ö2 hem büyümesinden kaynaklı hem de yaptığımız etkinliklerin çok etkili olduğunu düşünüyorum. Daha dışa dönük olmaya başladı. Oynadığı tek arkadaşı vardı, artık diğer arkadaşlarıyla daha fazla iletişim kurmaya başladı. Ö2 üzerinde çok güzel etkili oldu.” diyerek belirtmiştir. Ö5’in Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinin ön test verilerinde öğrencinin “Kendisinden istemediği bir şeyi yapması istendiğinde hayır der” davranışını az yaptığı fakat uygulama sonunda doldurulan son test verilerinde bu davranışın yapılma sıklığının arttığı tespit edilmiştir. Ö5’in sosyal beceri değerlendirme ölçeği ve öğretmen görüşlerinden elde edilen veriler arasında bir tutarlılık bulunmaktadır. Sınıf öğretmeninin uygulama sonunda daha dışa dönük olduğunu ifade ettiği Ö2’nin Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği ön test verilerine göre öğrencinin ilişkiyi başlatma ve grupla iş yapma becerilerine ilişkin durumları çekimser olduğu görülürken uygulama sonunda bu becerileri destekleyen davranışları daha sık yaptığı tespit edilmiştir.

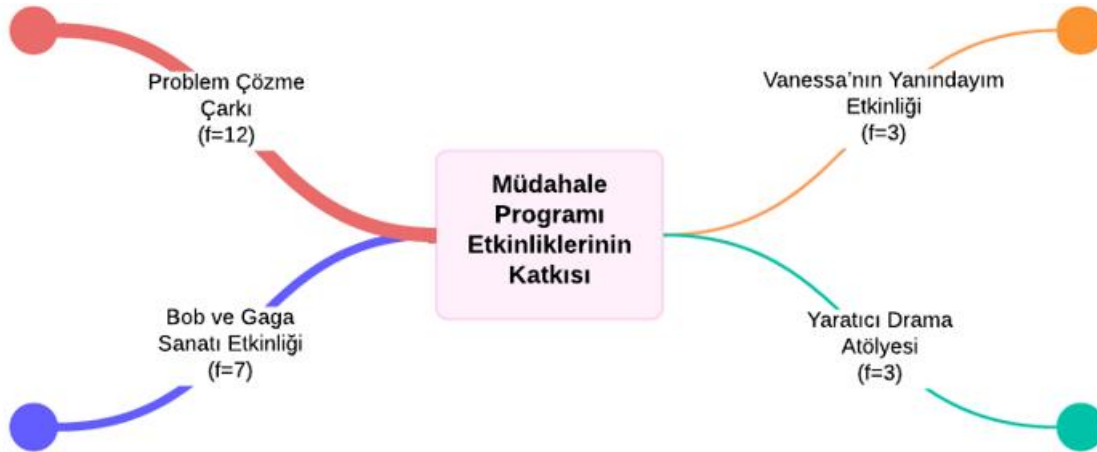
Yapılan görüşme sırasında problem çözme çarkı etkinliğinin saldırgan davranışlarla başa çıkma sosyal becerilerine de katkıları olduğu saptanmıştır. Öğretmen buna ilişkin görüşlerini “Diğer öğrencim Ö9, çok fazla kavga ediyordu, çok yükseliyordu ve bana her teneffüste bir şikayetle geliyordu. Problem çarkından sonra anlaştık hep birlikte ve sorunlarında onlar bana gelmemeye başladı. Ö9 günde bana 5 defa gelirken 2 günde bir gelmeye başladı o da çözemediği sorunlarda, eğer bir şiddet olursa. Onun dışında Ö9 artık hiç şikâyet için yanıma geliyor. Ben arkadan duyuyorum ‘Hadi çarka gidelim, öğretmene gitmeyelim, bunu çözelim.’ Bu problem çarkı gerçekten benim çok hoşuma gitti, harikaydı.” diyerek belirtmiştir. Ö9’un sosyal beceri değerlendirme ölçeği ön test ve son test verileri incelendiğinde müdahale programı sonrası öğrencinin “Başkalarıyla olan problemini zarar vermeden çözer” gibi kendini kontrol etme becerisine ilişkin davranışları yapma eğilimi arttığı saptanmıştır. Buna ek olarak, sadece problem çözme çarkı değil yapılan diğer etkinliklerin de saldırgan davranışlarla başa çıkma becerisini geliştirdiği tespit edilmiştir. Öğretmen bu konu ile ilgili görüşlerini “Ö4’ün davranışlarında büyük bir problem vardı. Yaşıtlarına göre biraz da iri olduğu için saldırgan davranışlarda kendini tutamıyordu. Ö4 bu dönem boyunca yaptığımız etkinliklerle neredeyse şikâyet için hiç bana gelmedi diyebilirim. Ö4 üzerinde gerçekten inanılmaz etkili oldu. Özellikle bizim bu yaptığımız etkinliklerde sorunlarını benim aşamadığım çocuklarda çok etkili oldu. Ö4 artık hem bana geliyor söz veriyor hem de hiçbir kavganın içinde yer almıyor. Her sınıftan Ö4’e yönelik olumsuz şeyler gelirdi. Şimdi mesela sınıfa giriyorum olumsuz bir şey yaşanıyorsa ilk onun adı söylenecekse bile hiçbir seferinde söylenmedi bu dönem. Gerçekten büyük şaşırdım. Çok güzeldi” şeklinde ifade etmiştir. Ö4’ün Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği ön test verilerinde “Kendisinden farklı olan arkadaşlarıyla birlikte olur” davranışının yapılma sıklığında bir artış tespit edilmiş ve öğretmenin görüşleri doğrultusunda bu davranışın artışında problem çözme çarkının etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmenin problem çözme çarkına yönelik söylediklerini destekleyen bir diğer bulguya saha notlarında rastlanmaktadır. Araştırmacıların yaratıcı drama etkinlikleri sırasında aldıkları saha notlarında ısınma etkinliği sırasında öğrencilerin o hafta yaşadığı sorunları çözmek için problem çözme çarkına başvurdıkları kaydedilmiştir.

Özellikle sosyal beceri alanlarının birçoğunda sorun yaşayan öğrencilerde yaratıcı drama etkinliklerinin katkısı olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Ö10’un sosyal becerilerindeki değişim Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinin ön test ve son test verilerinde de açıkça görülmektedir. Ö10 uygulama

öncesinde temel sosyal beceri, temel konuşma becerileri, ilişkiyi başlatma becerileri, ilişkiyi sürdürme başta olmak üzere 9 farklı beceri türünde sorun yaşarken uygulama sonrası bu beceri türlerinde yer alan davranışları yapma eğiliminde olduğu saptanmıştır. Ö10'daki bu değişiminde drama etkinliklerinin büyük bir yeri olduğunu düşünen sınıf öğretmeni düşüncelerini şu sözleri ile dile getirdi: "Diğer öğrencim de mesela tek başına, özel bir durumu olan ama raporu olmayan bir öğrencim, Ö10. Bu öğrencimi çok gruba almıyorlardı. Ama bu drama etkinlikleriyle özellikle onunla aynı grupta yer aldılar. Diğer arkadaşlarıyla aynı grupta yer alarak çocuklar birbirlerini tanıdılar. Hep aynı grupta olmaksızın farklı gruplarda yer alarak birbirlerini tanıma şansları oldu. Bu açıdan drama çok etkili oldu." Bu ifade, drama etkinliklerinin grupla bir işi yapma ve yürütme sosyal becerisinde etkili olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak öğretmenin "Ö24 drama etkinliğinde kendisini ön plana çıkarmaya çalışıyor. Farklı bir yönüyle çıkarmaya çalışıyor. O da mesela daha konuşan bir çocuk oldu bu etkinlikler sayesinde. Susardı daha konuşan bir çocuk oldu." değerlendirmeleri ile drama atölyelerinin de ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerilerine olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Yaratıcı drama atölyesinde alınan ses kayıtları incelendiğinde öğretmenin "Keşke bu etkinlikler daha fazla uygulansaydı" dediği tespit edilmiştir. Bu bulgu öğretmen görüşmelerinden elde edilen verileri destekler niteliktedir.

2. Eylem Süreci Boyunca Yapılan Etkinliklerin Sosyal Beceriye Katkısına Yönelik Öğrenci Görüşleri

Eylem süreci boyunca problem çözme çarkı, Bob ve Gaga Sanatı etkinliği, Vanessa'nın Yanındayım etkinliği ve yaratıcı drama atölyesi olmak üzere toplam dört farklı etkinlik yapılmıştır. Öğrencilere bu etkinliklerin hangisi ya da hangilerinin sosyal becerileri gelişimine katkısı olduğu sorulmuştur. Bu etkinliklerin sosyal beceriye olan etkisine yönelik öğrenci görüşleri Şekil 2'de yer almaktadır.

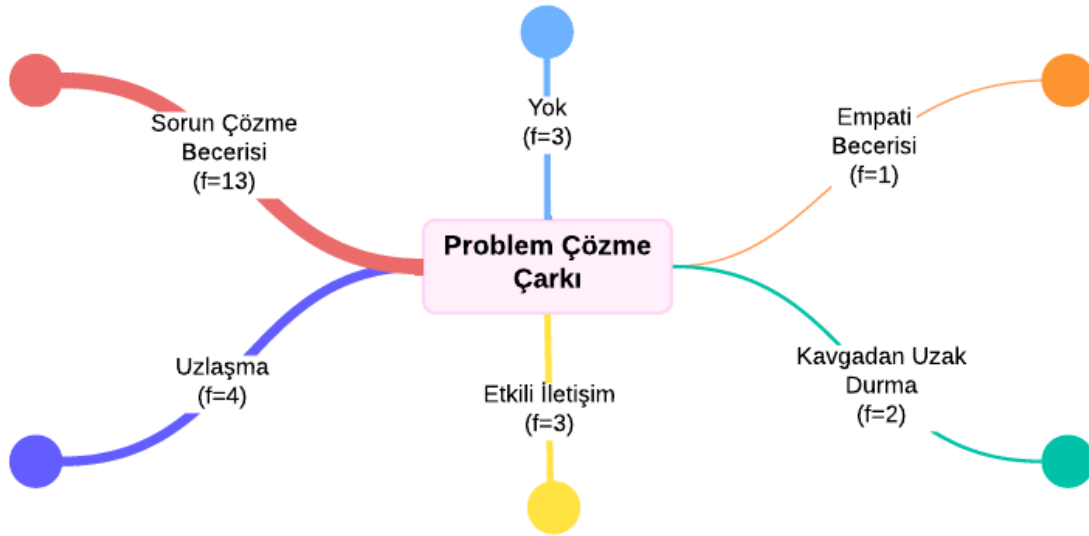

Şekil 2. Dönem Boyunca Yapılan Etkinliklerin Katkısına Yönelik Öğrenci Görüşleri

Şekil 2 incelendiğinde öğrencilerin, sosyal becerilere yönelik yaşadıkları sorunlarla ilgili olarak müdahale programında kullanılan yöntem ve etkinliklere ilişkin 12 öğrenci problem çözme çarkı, 7 öğrenci Bob ve Gaga Sanatı, 3 öğrenci Vanessa'nın Yanındayım, 3 öğrenci yaratıcı drama atölyesinin katkısının olduğunu belirtmiştir. Çalışma grubundan 12 öğrencinin problem çözme çarkını belirtmiş olmasının bu etkinliğin dönem boyunca devam ettiği ve problem çözme çarkını sürekli olarak kullanmalarından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

3. Problem Çözme Çarkının Sosyal Beceri Gelişimine Etkisine Yönelik Bulgular

Çalışma grubuna problem çözme çarkının akranlarıyla yaşadığı sorunların çözümüne nasıl bir katkısı oldu sorulmuştur. Öğrencilerin cevaplarına ilişkin bulgular Şekil 3'te yer almaktadır. Şekillerde frekansı fazla olan kodların okları daha kalın, frekansı az olan kodların okları ise daha ince olarak gösterilmiştir.

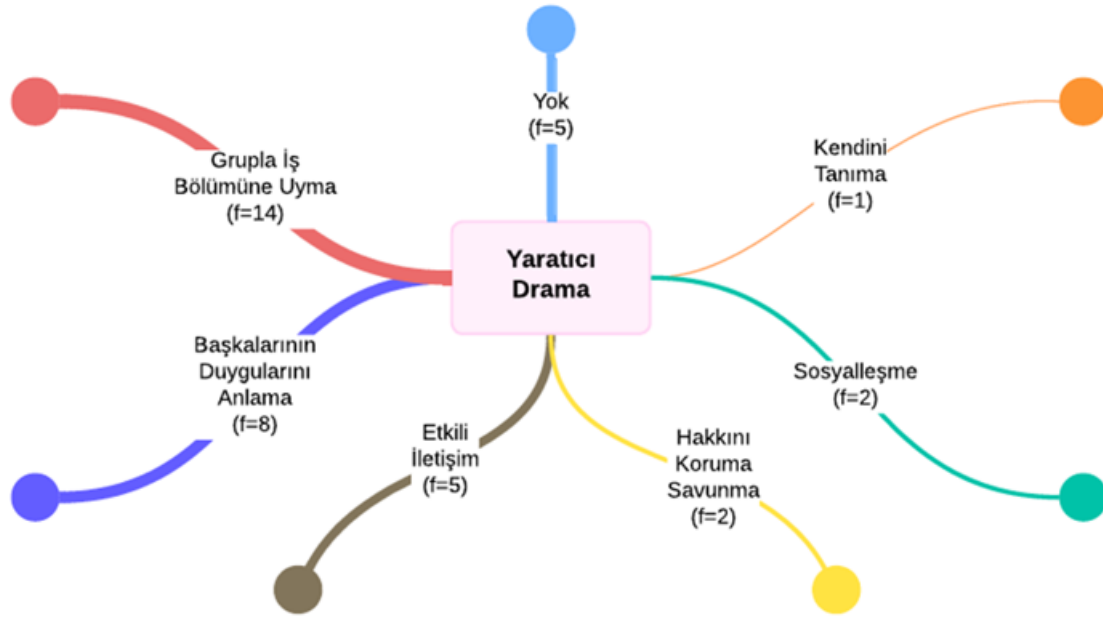
Şekil 3. Problem Çözme Çarkı Etkinliğinin Yaşanılan Sorunların Çözümüne Etkisine Yönelik Öğrenci Görüşleri

Şekil 3 incelendiğinde 13 öğrencinin sorun çözme becerisine yönelik katkılarına değindiği görülmektedir. Öğrenci cevaplarından Ö5 “arkadaşlarımla daha iyi sorun çözmemi sağladı” olarak görüş belirtmiştir. 4 öğrenci problem çözme çarkının uzlaşma alanında katkı sağladığını dile belirtmiştir. Öğrencilerden Ö13, “arkadaşlarımla uzlaşma sağlamamı sağladı” şeklinde görüş bildirmiştir. 3 öğrenci ise etkinliğin etkili iletişime olan katkısına değinmiştir. Öğrencilerden Ö3 “arkadaşlarımla konuşarak ve onu dinleyerek anlaşmamızı sağladı” şeklinde görüş belirtmiştir. Buna ek olarak 2 öğrenci kavgadan uzak durma, 1 öğrenci empati becerisine katkısı olduğunu vurgularken; 3 öğrenci problem çözme çarkının bir katkısı olmadığını belirtmiştir. Problem çözme çarkının öğrencilerin ilişkiyi sürdürme, saldırgan davranışlar ile başa çıkma, sorun çözme gibi sosyal beceri boyutlarına yönelik katkısı olduğu görülmüştür.

Problem çözme çarkı etkinliğinden sonra öğrencilerin dönem boyunca arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları çözmek için problem çözme çarkına başvurabilecekleri ve bu çarkı her kullandıklarında hangi eylemi gerçekleştiriyorlarsa ilgili kısma etiket yapıştırmaları istenmiştir. Araştırmacıların saha notlarına göre, her hafta problem çözme çarkındaki etiketlerin sayılarının arttığı gözlemlenmiştir. Saha notlarına göre, özellikle kız öğrencilerin teneffüslerde gruplaşma nedeniyle sorun yaşadığı ve bu sorun için problem çözme çarkına başvurdukları tespit edilmiştir. Yaratıcı drama etkinliğinde alınan ses kayıtları incelendiğinde öğrencilere “Arkadaşlarınızla bir sorun yaşadığınızda nasıl çözersiniz?” diye sorulmuş ve öğrencilerin “Problem çözme çarkına gideriz.” şeklinde görüş belirttikleri kaydedilmiştir.

4. Yaratıcı Dramanın Sosyal Beceri Gelişimine Etkisine Yönelik Bulgular

Öğrencilerden yaratıcı drama etkinliğinin sosyal becerilere etkisine yönelik görüşleri alınmıştır. Öğrencilerin verdiği cevaplar Şekil 4'te sunulmaktadır. Şekillerde frekansı fazla olan kodların okları daha kalın, frekansı az olan kodların okları ise daha ince olarak gösterilmiştir.

Şekil 4. Yaratıcı Drama Atölyesi Etkinliğinin Yaşanılan Sorunların Çözümüne Etkisine Yönelik Öğrenci Görüşleri

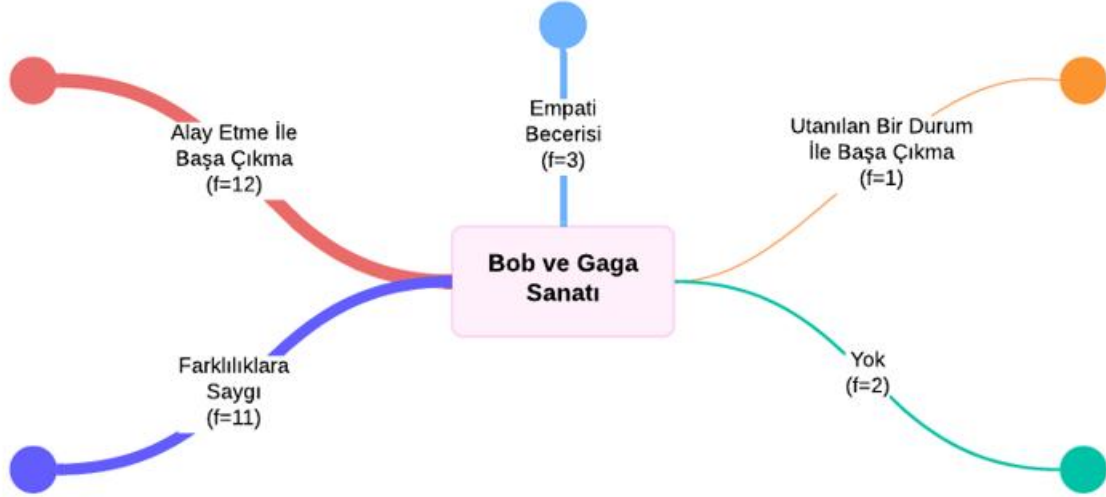
Şekil 4'e göre, 14 öğrencinin cevapları incelendiğinde "grupla iş bölümüne uyuma" alt temasına ulaşılmıştır. Bu durumu öğrencilerden Ö15 "Arkadaşlarımla uyum içinde çalıştık" şeklinde değerlendirmiştir. Öğrenci görüşleri doğrultusunda yaratıcı dramanın en büyük faydalarından biri de başkalarının duygularını anlama olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerden Ö26 atölyeyi "Arkadaşlarımla duygularını anladım. Hayır demeyi öğrendik" şeklinde değerlendirmiştir. Yaratıcı drama atölyesinin bir diğer katkısı ise etkili iletişime yöneliktir. Öğrencilerden Ö5 konuyla ilgili görüşünü "Arkadaşlarımızla sosyal becerilerimizi etkiledi, birbirimizle yaklaştık, iletişimimiz gelişti." diyerek açıklamıştır. Bunun yanı sıra 2 öğrenci cevabından hakkını koruma, savunma, 2 öğrenci cevabından sosyalleşme, 1 öğrenci cevabından kendini tanıma alt temasına ulaşılmıştır. 5 öğrenci ise drama atölyesi etkinliklerinin bir katkısı olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin yaratıcı drama atölyesine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde yaratıcı drama atölyesinin öğrencilerin, ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla bir işi yürütme ve uyuma, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma gibi sosyal becerilerinin üzerinde etkisi olduğu görülmektedir.

Yaratıcı drama atölyesindeki ilk etkinlikte öğrencilerden herhangi bir arkadaşının elini tutarak çember oluşturmaları istenmiştir. Araştırmacıların saha notlarında öğrencilerin daha çok sorun yaşamadığı arkadaşlarını seçtikleri kaydedilmiştir. Daha sonraki atölye çalışmalarında öğrencilerden müzik eşliğinde çatışma yaşadığı arkadaşına söylemek istediği bir şey olup olmadığını düşünmeleri istenmiştir. Saha notlarına göre çoğu öğrencinin müzik durduğunda sorun yaşadığı arkadaşının yanına gittiği gözlemlenmiştir. Yaratıcı drama etkinliği sırasında alınan ses kayıtları incelendiğinde bir öğrencinin arkadaşını yanlış anladığını belirttiği ve bu etkinlikte sorunlarını çözdüğü tespit edilmiştir.

Yaratıcı drama etkinliklerinde yapılan dramatik durum kartlarını canlandırmaları için gruplar sınıf öğretmeninin yönlendirmesi doğrultusunda oluşturulmuştur. Grupların oluşturulması sırasında çatışma yaşayan öğrencilerin aynı grupta olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmacıların saha notlarına göre, çatışma yaşayan öğrencilerin canlandırma aşamasında birbirleriyle olan ilişkileri gözlemlenmiştir. Problem çözüme çarkındaki grup etkinliğine yönelik saha notları incelendiğinde çatışma yaşayan öğrencilerin etkinlik sırasında sorun yaşadığı fakat bu öğrencilerin dramatik durum kartları etkinliğini sorunsuz bir şekilde tamamladığı tespit edilmiştir.

5. Hikâye Okuma/Anlatma Tekniğinin Sosyal Beceri Gelişimine Etkisine Yönelik Bulgular

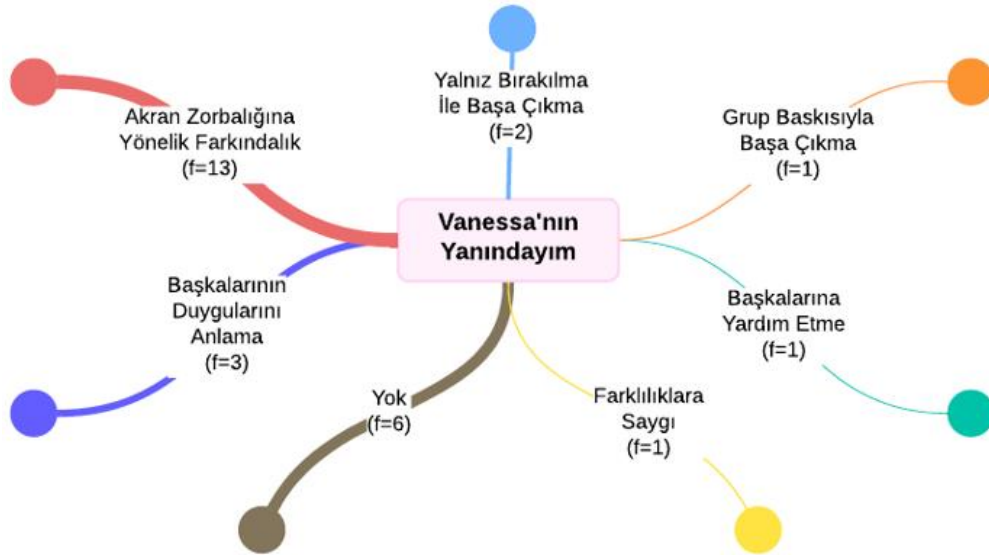
Eylem süreci boyunca öğrenciler Bob ve Gaga Sanatı ile Vanessa'nın Yanındayım adlı iki tane hikâye okuma etkinliği yapılmıştır. Süreç sonunda öğrencilere bu etkinliklerin sosyal beceri gelişimine yönelik nasıl bir katkısı olduğu sorulmuştur. Öğrencilerin Bob ve Gaga Sanatı kitap etkinliğine ilişkin cevapları Şekil 5'te yer almaktadır. Şekillerde frekansı fazla olan kodların okları daha kalın, frekansı az olan kodların okları ise daha ince olarak gösterilmiştir.

Şekil 5. Bob ve Gaga Sanatı Hikâye Okuma Etkinliğinin Yaşanılan Sorunların Çözümüne Etkisine Yönelik Öğrenci Görüşleri

Şekil 5 incelendiğinde, Bob ve Gaga Sanatı hikâye okuma etkinliğinin en çok alay etme ile başa çıkma becerisine katkı sağladığı görülmektedir. Öğrencilerden Ö16, "*Alay edilmememiz gerektiğini anladım*" şeklinde görüş belirtmiştir. Bu etkinliğin sağladığı bir diğer katkı ise farklılıklara saygı alt temasına aittir. Öğrencilerden Ö14 "*kimseyle dalga geçmemeyi öğrendik*" olarak görüş belirtmiştir. Buna ek olarak, 3 öğrenci cevabından empati becerisi ve 1 öğrenci cevabından utanılan bir durum ile başa çıkma alt temasına ulaşılmıştır. Çoğu öğrenci etkinliğin bir fayda sağladığı görüşünde olsa da 2 öğrenci hikâye okuma etkinliğinin bir katkısı olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda Bob ve Gaga Sanatı hikâye okuma etkinliği öğrencilerin saldırgan davranışlar ile başa çıkma, stres durumlarıyla başa çıkma, farklılıklara saygı gibi sosyal becerilerinin gelişimine katkısı sunduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilere Vanessa'nın Yanındayım adlı hikâye okuma etkinliğinin arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunların çözümüne nasıl bir katkısı olduğu sorulmuştur. Öğrencilerin bu etkinliğin sosyal becerilerine etkisine yönelik cevapları Şekil 6'da sunulmuştur. Şekillerde frekansı fazla olan kodların okları daha kalın, frekansı az olan kodların okları ise daha ince olarak gösterilmiştir.

Şekil 6. Vanessa'nın Yanındayım Hikâye Okuma Etkinliğinin Yaşanılan Sorunların Çözümüne Etkisine Yönelik Öğrenci Görüşleri

Şekil 6 incelendiğinde Vanessa'nın Yanındayım hikâye okuma etkinliğinin en çok akran zorbalığına yönelik farkındalık alt temasına katkı sağladığı görülmektedir. Öğrencilerden Ö14 "*Kimseye zorbalık yapmamalıyız. Zorbalık yapılan kişiye yardım etmeliyiz*" şeklinde görüş belirtmiştir. 3 öğrenci cevabın sonucunda ise "başkalarının duygularını anlama" alt temasına ulaşılmıştır. Öğrencilerden Ö8 konuyla ilgili görüşlerini "*Arkadaşımın ne hissettiğini anlayarak destek olmamız gerekiyor*" diyerek belirtmiştir. Buna ek olarak 2 öğrenci cevabından yalnız bırakılma ile başa çıkma alt temasına, 1 öğrenci cevabından grup baskısıyla başa çıkma alt temasına, 1 öğrenci cevabından başkalarına yardım etme alt temasına, 1 öğrenci cevabından farklılıklara saygı alt temasına ulaşılmıştır. Etkinliğin katkı sağladığı görüşlerinin aksine 6 öğrenci ise Vanessa'nın Yanındayım hikâye okuma etkinliğinin bir katkısı olmadığını belirtmiştir.

Hikâye okuma etkinliğindeki sınıf öğretmeninin saha notlarında, öğrencilerin kitaplarda karşılaştıkları durumlara nasıl tepki verecekleri üzerine sohbet edildiği belirtilmiştir. Sınıfın çoğunluğunun kitap değerlendirme sorularına cevap verdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin, zorbalığın kötü bir şey olduğunu ve empati yapmamız gerektiğini belirttikleri not edilmiştir. Hikâye okuma etkinliğindeki saha notları bulguları öğrencileri görüşmelerinden elde edilen bulgularla örtüşmektedir.

6. Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Bulguları

Uygulamanın başında sınıftaki sosyal beceri sorunlarının değerlendirilmesi için sınıf öğretmeni tarafından her öğrenci için Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır ve ön test verileri oluşturulmuştur. Bu ölçek sonucunda 17 öğrencinin bazı sosyal beceri alanlarında sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Müdahale süreci sonunda sınıf öğretmeninden öğrencileri tekrar bu ölçeğe göre değerlendirmesi istenmiş ve son test verileri elde edilmiştir. Sosyal beceri alt boyutlarında yer alan davranışlardan en az birini hiç yapmama veya az yapma eğilimi gösteren öğrencilerin ilgili sosyal beceri alanında sorun yaşadığı kabul edilmiştir. Sınıf öğretmeninin uygulama başlangıcında ve sonunda değerlendirme verileri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği Ön-Test ve Son-Test Verileri

Sosyal Beceri Boyutu	Ön Test Verilerinde Sorun Yaşayan Öğrenci Frekansı (f)	Son Test Verilerinde Sorun Yaşayan Öğrenci Frekansı (f)
Temel Sosyal Beceriler	10	2
Temel Konuşma Becerileri	2	0
İleri Konuşma Becerileri	3	0
İlişkiyi Başlatma Becerileri	4	0
İlişkiyi Sürdürme Becerisi	2	0
Grupla İş Yapma Becerisi	3	0
Duygusal Beceriler	4	0
Kendini Kontrol Etme Becerisi	3	0
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri	3	0
Yönerge Verme Becerileri	5	0
Bilişsel Beceriler	8	1

Tablo 2’de sosyal beceri değerlendirme ölçeğinin uygulama öncesi ve sonrası verileri karşılaştırılmış ve öğrencilerin sosyal beceri alanlarında yaşadıkları sorunlarda belirgin bir iyileşme gözlemlenmiştir. Uygulama öncesinde temel sosyal beceriler alanında sorun yaşayan öğrenci sayısı 10 iken, uygulama sonrasında bu sayı 2’ye düşmüştür. Benzer şekilde, temel konuşma becerileri, ileri konuşma becerileri, ilişki başlatma ve sürdürme becerileri, grupla iş yapma becerisi, duygusal beceriler, kendini kontrol etme becerisi, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, yönerge verme becerileri ve bilişsel beceriler alanlarında da öğrencilerin sorun yaşama frekanslarında önemli ölçüde azalma görülmüştür. Bu sonuçlar, uygulamanın öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirme noktasında etkili olduğunu ve öğrencilerde sosyal beceri alanlarında kayda değer iyileşmeler sağladığını ortaya koymaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin sorun yaşadığı sosyal becerileri belirlemek, sosyal becerilerin gelişimini destekleyici bir müdahale programı uygulamak ve müdahale programının işlevselliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, eylem araştırması süreci 12 hafta sürmüştür; hazırlanan müdahale programında kullanılan problem çözme çarkı, etkileşimli hikâye okuma ve yaratıcı drama tekniklerine yönelik öğrencilerin ve sınıf öğretmeninin görüşlerine ilişkin bulgular ortaya çıkarılmıştır. Araştırma kapsamında öğrencilerin sosyal problemlerini çözmeleri için kullanılan problem çözme çarkı, grupla iş birliği içinde oldukları yaratıcı drama etkinlikleri ve stres durumları ile başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma gibi sosyal becerilerin gelişimine yönelik iki tane hikâye kitabı ile okuma tekniği kullanılmıştır.

Çalışmanın sonucunda, eylem araştırması sürecinde uygulanan müdahale programındaki etkinliklerden olan problem çözme çarkının, öğrenciler tarafından sosyal becerilere yönelik yaşadıkları sorunların çözümünde en çok katkısı olan etkinlik olduğu görüşüne ulaşılmıştır. Problem çözme çarkına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri, ilişkiyi sürdürme, saldırgan davranışlar ile başa çıkma, sorun çözme gibi sosyal beceri boyutlarına yönelik katkısı olduğu yönündedir. Sosyal problem çözme becerisinin kazanılması birçok becerinin kazanımında olduğu gibi çocukluk döneminde kritik bir öneme sahiptir. Çocukluk döneminde elde edilen yaşantılar, çocuğun sosyal gelişiminin temelini oluşturmaktadır (Uzunkol ve Özdemir Yılmaz, 2018). İlkokul döneminde öğrenciler insan merkezliliği geride bırakarak kişisel ve sosyal ilerlemesini hızlandırmaya başlar. Bu dönem, iletişim becerilerini geliştirmek, sosyal düzene uyum sağlamak, liderlik etmek ve başkalarıyla etkileşimde bulunmak için hassas bir süreçtir (Kam, 2019). Ayvaz Tuncel ve Demirel (2010) de bu görüşe paralel olarak öğrenciler arasında yaşanan sosyal sorunların en çok iletişim eksikliğinden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Araştırmanın Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği ön test verilerine göre de ilkokul öğrencilerinde en

sık karşılaşılan sorunlardan biri iletişim becerilerindeki eksikliklerdir. İnsanlar günlük yaşamlarında karşılaştıkları sosyal problemleri başarılı bir şekilde aşabilmek için problem çözme becerisine ihtiyaç duyarlar. Bu beceriyi doğal bir şekilde kullanabilenler, her senaryoyu kolaylıkla ele alabilirken, diğerleri için her adım zorluklarla dolu olabilir ve bu kişiler doğrudan eğitime ihtiyaç duyabilir. Sosyal etkileşimde bulunmak, iletişim bozukluğu olan bireyler için özellikle zorlayıcı olabilir ve bu durum, başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurma girişimlerini engelleyebilir. Ayrıca Pringle'ye göre (2017), etkili bir problem çözme sürecinin eksikliği, arkadaş edinme ve arkadaşlıkları sürdürme konusunda da zorluklara neden olabilir. Bu araştırma kapsamında da öğrencilerin arkadaşlarıyla yaşadıkları problemleri çözmemelerinin arkadaşlarıyla olan ilişkilerini etkilediği tespit edilmiştir. Sınıfta öğrencilerin akranlarıyla okul ortamında yaşadıkları sorunları açık ifadeler kullanarak belirttikleri ve birlikte karar vererek hazırladıkları sosyal problemlerin çözümünde kullanılan problem çözme çarkı öğrencinin seçebileceği birçok seçeneğe sahiptir. Örneğin, özür dilemek, sakinleşmek, saygılı olmak, ben dili kullanmak gibi. Bu çarkın sınıfta dönem boyunca bulunması kavga, tartışma ve şikâyet gibi sorunların en aza indirilmesine yardımcı olmuştur.

Müdahale programında kullanılan yaratıcı drama yönteminin öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişimine katkısına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri değerlendirildiğinde; ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupta bir işi yürütme ve uyma, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma gibi sosyal beceri boyutlarıyla ilişkilendirilen temalara ulaşılmıştır. Yaratıcı drama atölyesi öğrencilere farklı gruplarla etkinliklerde yer alarak, yeni arkadaşlık bağları kurma fırsatı vermiştir. Diğer taraftan bazı öğrenciler grupta yer alan arkadaşlarına yönelik algılarını değiştirme fırsatı bulmuştur. Drama öncelikle bireyin kendi iç dünyasını anlamasına, daha sonra da diğer insanları anlamasına ve iş birliği yapmasına olanak tanıyarak bireyin sosyal gelişimine olumlu bir katkı sunar. Drama etkinlikleri özellikle güvenli bir ortamda gerçekleştiğinde duygusal rahatlama sağlayarak sosyal becerileri geliştirme imkânı verir (Mantaş, 2014). Alanyazında yaratıcı drama yönteminin sosyal becerilere olan etkisinin araştırıldığı çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Abacı vd., 2015; Kara ve Çam, 2007; Önalın Akfırat, 2006). Sayim (2021), yaratıcı drama etkinliklerinin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin sosyal beceri ve empatik eğitim üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında yaratıcı drama etkinliklerinin sosyal beceri düzeylerini geliştirmede etkili olduğunu tespit etmiştir. Saygın ve Karakaş (2021), sosyal becerilere dayalı aktivitelerin ilkökul öğrencilerinin eleştirel düşünme ve empatik eğilimleri üzerindeki etkisini incelediği çalışmada bu becerilerin etkili iletişim, topluma uyum sağlama, olaylar ve durumlara karşı duyarlılık gösterme ve olumsuz duygularını kontrol edebilme gibi sosyal beceriler açısından önemini vurgulanmıştır. Benzer olarak, eylem araştırması sürecinde de yaratıcı drama etkinliklerinin en çok etki alanlardan birinin öğrencilerin empati duygularını geliştirmesi olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına paralel olarak Freeman ve diğerleri (2003), çalışmasında üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinde yaratıcı drama yönteminin benlik kavramını geliştirdiği, sorunlu davranışları azalttığını ve sosyal becerileri geliştirdiğini belirtmiştir. Abacı ve diğerleri (2015), yaratıcı drama eğitiminin ergenlerin sosyal becerilerine etkisini araştırdığı çalışmasında grupta bir işi yapma ve yürütme, ilişkiyi başlatma ve sürdürme ve kendini kontrol etme becerilerin üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kara ve Çam (2007), yaratıcı drama yönteminin öğretmen adaylarının sosyal becerilerine etkisini araştırdığı çalışmasında benzer şekilde grupta bir işi yapma ve yürütme becerileri, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri ile kendini kontrol etme becerileri üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Benzer şekilde, Çalışkan Çoban (2007), sosyal beceri eğitiminde yaratıcı drama yöntemini kullandığı çalışmasında öğretmen gözlemine göre öğrencilerin arkadaşlarıyla ilişkilerinde duyarlılık, empati, iş birliği, kendini kontrol etme, sosyal olgunluk gibi becerilerde gelişme gözlenmiştir. Arslan ve Zengin (2016) işbirlikçi öğrenmenin bilimsel ve sosyal beceriler üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmada, işbirlikçi öğrenmenin sosyal beceriler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu saptamıştır. Eylem araştırmasında yapılan yaratıcı drama etkinliklerine ilişkin öğrenci görüşleri de bu araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Çalışmada, eylem araştırması sürecinde uygulanan müdahale programındaki etkinliklerin bir diğeri olan hikâye okuma tekniğine yönelik öğrenci görüşleri de sosyal becerilerinin gelişimine katkısı olduğu yönündedir. Çalışmaya katılan öğrenciler hikâye okuma etkinliklerinin, alay etme ile başa çıkma, farklılıklara saygı, empati becerisi, utanılan bir durum ile başa çıkma, akran zorbalığına yönelik farkındalık, başkalarının duygularını anlama, yalnız bırakılma ile başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, başkalarına yardım etme ve farklılıklara saygı gibi sosyal becerilerine yönelik katkı sağladığını belirtmiştir. Dinleme, düşünme, soru sorma, soruları yanıtlama ve fikir üretme gibi bir dizi süreç, hikâye okuma etkinliklerinde devreye girdiği için öğrencilerin yeni beceriler kazanmaları ve farklı gelişim alanlarının aktive edilmesi mümkün olmaktadır (Aksoy, 2014). Araştırmada kullanılan hikâyelere yönelik çalışma kâğıtları hazırlanmış, kitaptaki olay ve karakterin davranış durumlarına yönelik sorular sorulmuştur. Öğrenciler sınıfta tartışarak soruları cevaplamıştır. Hikâye okuma tekniğinde çocuklarla birlikte okunan hikâyelerin içeriğinde sorunları etkili bir şekilde çözen, olumlu davranışlarda bulunan, yardımsever ve paylaşımcı karakter özellikleri vurgulanmaktadır. Hikâyedeki karakterlerin arkadaşları tarafından oyuna dahil edilmemesi, kendisine yardım edilmesini istemesi, başkasına yardım etmesi, zorluklarla başa çıkması gibi durumlar karşısında karakterlerin yaşadıkları sorunlardan yola çıkarak, çocukların duygu ve düşüncelerini paylaşmalarına fırsat verilmektedir. Hikâye okuma tekniğinde hangi hikâye kullanılırsa kullanılsın süreçte en önemli şey öğretmenin sosyal becerilerin öğrenilmesini teşvik etmek ve pekiştirmek için her fırsatı değerlendirmesidir (Aksoy ve Baran, 2020; Zhang, 2011). Aksoy ve Baran (2020) yaptıkları çalışmada hikâye anlatma temelli sosyal beceri eğitiminin iletişim ve prososyal davranışlar boyutlarında anlamlı bir şekilde etkili olduğu sonucuna varmıştır. Sosyal hikâyeler bilişsel gelişime, sosyal becerilere, duygusal kapasiteye ve öz düzenlemeye vurgu yapar (O'Hara, 2010). Dolayısıyla sınıfta hikâye okuma tekniğinin kullanılması da çocukların sosyal yetkinliğini artırır. Sosyal beceriler, çocukluktan itibaren yaşamımızı kolaylaştıran ve toplumla uyumlu bir şekilde yaşamamızı sağlayan önemli yetkinliklerdir. Toplum içerisinde yaşayan bireyler olarak, bu becerilere her zaman ihtiyaç duyarız. Sosyal becerileri gelişmemiş veya yetersiz sosyal beceriler sergileyen bireylerin, toplumla uyum içinde yaşaması zor olabilir ve bu durum çeşitli iletişim kazalarına yol açabilir. Bu nedenle, sosyal becerilerin edinimi, ailede başlamasına rağmen, okul bu becerilerin geliştirilmesi için son derece önemli bir fırsat sunar (Karataş, 2020). Okullar, sosyal becerilerin kazandırılması ve pekiştirilmesi için ideal ortamlar yaratabilir. Bu bağlamda, öğretmenlerin rolü son derece önemlidir. Öğretmenlerin sosyal becerileri geliştirmeye yönelik programlar ve etkinlikler düzenlemesi, öğrencilerin toplumsal hayata daha iyi uyum sağlamalarına katkıda bulunacaktır.

Araştırma sonuçları sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik uygulanan müdahale programının etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Program kapsamında kullanılan problem çözme çarkı, öğrencilerin ilişkiyi sürdürme, saldırgan davranışlarla başa çıkma ve sorun çözme gibi sosyal becerilerinde en yüksek katkıyı sağlamıştır. Yaratıcı drama etkinlikleri, ilişkiyi başlatma ve sürdürme, grupla bir işi yürütme, uyma, saldırgan davranışlarla başa çıkma ve duygulara yönelik beceriler üzerinde olumlu etkiler göstermiştir. Hikâye okuma etkinliklerinin ise alay etme ile başa çıkma, farklılıklara saygı, empati geliştirme, utanılan bir durumla başa çıkma, akran zorbalığına yönelik farkındalık, yalnız bırakılma ile başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma ve başkalarına yardım etme gibi sosyal becerilere katkı sağladığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişiminde önemli ve etkili olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak bu çalışmada geliştirilen müdahale programının, ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerinde yaşadıkları sorunların çözümüne katkı sağladığı, öğrencilerin iletişim, problem çözme, empati geliştirme ve duygularını ifade etme gibi sosyal becerilerin geliştirilmesinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Öneriler

Araştırma sonucunda araştırmacı ve uygulayıcılara şu öneriler sunulmuştur:

- Öğretmenle yapılan son görüşmelerde sosyal beceri öğretimine birinci sınıfta başlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu çalışmanın yalnızca 4. sınıflarla yürütüldüğü göz önüne alındığında benzer bir çalışmanın ilkökul 1. sınıflarda da yürütülmesi önerilmektedir.
- Araştırma bulgularına göre dönem boyunca öğrenciler sosyal problemler yaşadığında problem çözme çarkını kullanmıştır. Öğretmen görüşüne göre sosyal becerilerinin gelişimine en çok katkı sağlayan uygulama problem çözme çarkı olmuştur. Bu bağlamda, öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişimini desteklemek için sınıf öğretmenlerinin problem çözme çarkını 1. sınıftan itibaren kullanmaları önerilmektedir.
- Süreç boyunca kaynaştırma öğrencisinin en çok katılım gösterdiği etkinlik yaratıcı drama etkinliğidir. Bu etkinlik sırasında öğrencinin arkadaşları ile uyum içinde sürece dahil olduğu gözlemlenmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin gelişiminde yaratıcı dramanın etkisi ayrı bir çalışma olarak ele alınabilir.
- Araştırmanın bulguları sınıf öğretmeni ve öğrenci görüşlerine dayanmaktadır. Gelecek araştırmalarda öğrencilerin sosyal beceri gelişimlerini okul dışındaki ortamlarda da incelenmesi için veli görüşlerine başvurulabilir.

Kaynakça

- Abacı, S., Tepeli, K., & Erbay, F. (2015). Yaratıcı drama eğitiminin ergenlerin sosyal becerilerine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 10(2), 191-200. <https://doi.org/10.21612/yader.2015.016>
- Akçamete, G., & Avcıoğlu, H. (2005). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin (7-12 yaş) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 61-77.
- Akkök, F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi-öğretmen el kitabı*. Özgür Yayınları.
- Aksoy, P. (2014). *Hikâye anlatma temelli ve oyun temelli sosyal beceri eğitiminin anasınıfına devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi* (Thesis No. 386364) [Doctoral dissertation, Ankara University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Aksoy, P., & Baran, G. (2020). Hikâye anlatma temelli ve oyun temelli sosyal beceri eğitiminin anasınıfı çocuklarının sosyal becerilerine etkisi: Deneysel bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 45(204), 157-183. <https://doi.org/10.15390/EB.2020.8670>
- Arslan, A., & Zengin, R. (2016). İşbirlikli öğrenme yönteminin bilimsel ve sosyal beceriler üzerindeki etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 23-45. <https://doi.org/10.17984/adyuebd.18078>
- Ataöv, A. (2007). Planlamada sosyal bilimcinin değişen rolü: Toplumdan biri olmak. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 24(1), 139-152.
- Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeği (4-6 yaş) geçerlilik, güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 87-101.
- Ayvaz Tuncel, Z., & Demirel, M. (2010). İlköğretim öğrencilerinin sosyal sorun çözme becerilerinin geliştirilmesine ilişkin bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(1), 25-44.
- Bacanlı, H. (2020). *Sosyal beceri eğitimi* (9th ed.). Pegem Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786053643739>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood cliffs. Prentice Hall.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar* (3rd ed.). Siyasal Kitabevi.
- Caldarella, P., & Merrell, K. (2007). Common dimensions of social skills of children and adolescents. *Journal of School Psychology*, 2(26), 264-278. <https://doi.org/10.1080/02796015.1997.12085865>
- Costello, P. J. M. (2011). *Effective action research: Developing reflective thinking and practice*. Continuum International Publishing.
- Çalışkan Çoban, E. (2007). *Sosyal beceri sorunu olan öğrenciler ve annelerine uygulanan yaratıcı drama etkinlikleri programının öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin gelişimi üzerindeki etkisi* (Thesis No. 211616) [Master's thesis, Dokuz Eylül University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Dobbins, N., Higgins, K., Pierce, T., Tandy, R. D., & Tincani, M. (2010). An analysis of social skills instruction provided in teacher education and in-service training programs for general and special educators. *Remedial and Special Education*, 31(5), 358-367. <https://doi.org/10.1177/0741932509338363>
- Elliot, J. (2001). *Action research for educational change*. Open University Press.
- Elliott, S. N., Malecki, C. K., & Demaray, M. K. (2001). New directions in social skills assessment and intervention for elementary and middle school students. *Exceptionality*, 9(1-2), 19-32. https://doi.org/10.1207/S15327035EX091&2_3
- Elliott, S. N., Sheridan, S. M., & Gresham, F. M. (1989). Assessing and treating social skills deficits: A case study for the scientist-practitioner. *Journal of School Psychology*, 27, 197-222. [https://doi.org/10.1016/0022-4405\(89\)90007-1](https://doi.org/10.1016/0022-4405(89)90007-1)
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6th ed.). McGraw-Hill.

- Freeman, G., Sullivan, K., & Fulton, C. R. (2003). Effect of creative drama on self-concept, social skills, and problem behavior. *The Journal of Educational Research*, 96(3), 131-138. <https://doi.org/10.1080/00220670309598801>
- Gresham, F. M. (1997). Social competence and students with behavior disorders: Where we've been, where we are, and where we should go. *Education and Treatment of Children*, 20(3), 233-249.
- Gresham, F. M. (1998a). Social skills training: Should we raze, remodel or rebuild?. *Behavioral Disorders*, 24(1), 19-25. <https://doi.org/10.1177/019874299802400103>
- Gresham, F. M. (1998b). Social skills training with children. In T. S. Watson & F. M. Gresham (Eds.), *Handbook of child behavior therapy* (pp. 475-497). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-5323-6_24
- Güner Yıldız, N. (2017). Öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine yönelik bilgi düzeyleri ile öğrencilerin sosyal becerileri arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 16(3), 1275-1286. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.330257>
- Holter, I. M., & Schwartz-Barcott, D. (1993). Action research: What is it? How has it been used and how can it be used in nursing?. *Journal of Advanced Nursing*, 128, 298-304. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1993.18020298.x>
- Johns, B. H., Crowley, E. P., & Guetzloe, E. (2005). The central role of teaching social skills. *Focus on Exceptional Children*, 37(8), 1-8. <https://doi.org/10.17161/fec.v37i8.6813>
- Johnson, A. P. (2014). *Eylem araştırması el kitabı* (Y. Uzuner, & M. Anay, Ed. & Trans.) Anı Yayıncılık.
- Jurevičienė, M., Kaffemanienė, I., & Ruškus, J. (2012). Concept and structural components of social skills. *Baltic Journal of Sport Health Sciences*, 3(86), 42-52. <https://doi.org/10.33607/bjshs.v3i86.266>
- Kaf, Ö. (2000). Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 173-184.
- Kam, E. (2019). *The effect of the social skill training program on social skill levels of the 3rd grade students* (Thesis No. 592248) [Master's thesis, Yeditepe University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Karataş, Z. (2020). Sosyal beceriye giriş. In M. Engin Deniz & A. Eryılmaz (Eds.), *Sosyal beceri eğitimi* (pp. 2-27). Pegem Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786052419915.01>
- Kara, Y., & Çam, F. (2007). Yaratıcı drama yönteminin bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 144-155.
- Knight, S. L., Wiseman, D. L., & Cooner, D. (2000). Using collaborative teacher research to determine the impact of professional development school activities on elementary students' math and writing outcomes. *Journal of Teacher Education*, 51(1), 26-38. <https://doi.org/10.1177/002248710005100104>
- Koshy, V. (2005). *Action research for improving practice: A practical guide*. Paul Chapman Publishing.
- Liberman, R. P. (1982). Assessment of social skills. *Schizophrenia Bulletin*, 8(1), 62-84. <https://doi.org/10.1093/schbul/8.1.62>
- Lopes, P. N., & Salovey, P. (2006). Toward a broader education: Social emotional, and practical skills. In J. E. Zins, R. P. Weissberg, M. C. Wang, & H. J. Walberg (Eds.), *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* (pp. 76-93). Teachers College Press.
- Lösel, F., & Beelmann, A. (2003). Effects of child skills training in preventing antisocial behavior: A systematic review of randomized evaluations. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 587(1), 84-109. <https://doi.org/10.1177/0002716202250793>
- Mantaş, S. (2014). *Drama etkinliklerinin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin sosyal beceri gelişimi ve işbirliği davranışlarına etkisi* (Thesis No. 381613) [Master's thesis, Atatürk University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- McArthur, J. R. (2002). The why, what, and how of teaching children social skills. *The Social Studies*, 93(4), 183-185. <https://doi.org/10.1080/00377990209599907>

- McClelland, M. M., & Scalzo, C. (2006). Social skills deficit. In M. Hersen (Ed.), *Clinician's handbook of child behavioural assessment* (pp. 313-335). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012343014-4/50014-9>
- McGuire, J., & Priestly, P. (1981). *Life after school: A social schools curriculum*. Pergamon Press
- McNiff, J., & Whitehead, J. (2006). *All you need to know about action research*. SAGE Publications.
- Merrell, K. W. (1999). *Behavioral, social, and emotional assessment of children and adolescents*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Merrell, K. W. (2001). Assessment of children's social skills: Recent developments, best practices, and new directions. *Exceptionality*, 9(1-2), 3-18. https://doi.org/10.1207/S15327035EX091&2_2
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage publications.
- Mills, G. E. (2014). *Action research: A guide for the teacher researcher* (5th ed.). Pearson.
- Nelson, D. (2013). Action research: An appropriate research paradigm for practitioners. *Language in India*, 13(10), 183-196.
- O'Hara, M. (2010). *Using social stories to teach social skills: A professional's guide*. University of Pittsburgh. https://www.sbbh.pitt.edu/sites/default/files/using_social_stories_to_teach_social_skills.pdf
- Önalan-Akfiat, F. (2006). Sosyal yeterlilik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58. <https://doi.org/10.21612/yader.2006.004>
- Pringle, K. C. (2017). *An exploratory investigation of the effects of power- solving, a social problem solving method, on students with communication impairments* (Publication No. 2395) [Master's thesis, Rowan University]. Rowan Digital Works. <https://rdw.rowan.edu/etd/2395/>
- Riggio, R. E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(3), 649-660. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.3.649>
- Samancı, O., & Uçan, Z. (2017). Çocuklarda sosyal beceri öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 281-288.
- Saygın, M., & Karakaş, H. (2021). The effect of social skills- based activities on primary school students' critical thinking and empathic tendencies. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(3), 2789-2812.
- Sayim, M. (2021). *Yaratıcı drama etkinliklerinin empatik eğilim ve sosyal beceri düzeyine etkisi* (Thesis No. 669224) [Master's thesis, Bartın University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Segrin, C., & Givertz, M. (2003). Methods of social skills training and developments. In J. O. Grene & B. R. Burleson (Eds.), *Handbook of communication and social interaction skills* (pp. 135-176). Lawrence Erlbaum Associates.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75. <https://doi.org/10.3233/EFI-2004-22201>
- Skinner, B. F. (1938). *The behavior of organisms*. Appleton-Century.
- Spence, S. H. (2003). Social skills training with children and young people: Theory, evidence and practice. *Child and Adolescent Mental Health*, 8(2), 84-96. <https://doi.org/10.1111/1475-3588.00051>
- Uzunkol, E., & Özdemir Yılmaz, E. (2018). İlkokul öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(4), 351-363. <https://doi.org/10.19126/suje.449597>
- Vinten, G. (1994). Participant observation: A model for organizational investigation?. *Journal of Managerial Psychology*, 9, 30-38. <https://doi.org/10.1108/02683949410059299>
- Whitted, K. S. (2011). Understanding how social and emotional skill deficits contribute to school failure. *Preventing School Failure*, 55(1), 10-16. <https://doi.org/10.1080/10459880903286755>

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11th ed.). Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, A. Y. (2003). *Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi* (Thesis No. 127623) [Doctoral dissertation, Ankara University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Zhang, K. C. (2011). Let's have fun! Teaching social skills through stories, telecommunications and activities. *International Journal of Special Education*, 26(2), 70-78.

Ekler

Ek 1. Öğrenci Son Görüşme Formu

AD-SOYAD:

Sınıfta arkadaşlarınızla yaşadığınız sorunları düşünerek, dönem boyu yaptığımız etkinliklerin arkadaşlık ilişkilerinize olan katkılarını adımları takip ederek açıkla mısınız?

1. ADIM: Sorununuz neydi? Aşağıya yazınız. YAŞANILAN SORUN:	2. ADIM: Hangi arkadaşınla ya da <u>arkadaşlarınla</u> bu sorunu yaşadın? Sorun yaşadığın arkadaşlarının isimlerini aşağıya yazınız. İSİM/ İSİMLER:	3. ADIM: <i>Dönem boyunca yaptığımız aşağıdaki etkinlikleri düşününüz.</i> (Etkinliklerin isimleri aşağıdadır.) <i>*Sınıfınızdaki problem çarkı</i> <i>*<u>Bob</u> ve <u>Gaga</u> sanatı kitabı</i> <i>*<u>Vanessa'nın Yanındayım</u> kitabı</i> <i>*Drama etkinlikleri</i> (Yaşadığınız sorunla ilgili olarak yukarıdaki etkinliklerin sana bir katkısı oldu mu?) <u>Katkısının olduğunu düşündüğün etkinlikleri yuvarlak içine alınız.</u>	4. ADIM: İşaretlediğin bu etkinliklerin yaşadığın sorunun çözümünde sana nasıl bir katkısı oldu? Açıklar mısınız? <table border="1" data-bbox="1122 598 2007 917"> <thead> <tr> <th>Etkinliklerin İsimleri</th> <th>Bana olan Katkısı</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td>→</td> </tr> <tr> <td></td> <td>→</td> </tr> <tr> <td></td> <td>→</td> </tr> <tr> <td></td> <td>→</td> </tr> </tbody> </table> Arkadaşlarıma olan katkısı: <table border="1" data-bbox="1122 1023 1995 1329"> <thead> <tr> <th>Arkadaşlarının isimlerini aşağıya yazınız.</th> <th>Nasıl bir katkısı olduğunu düşünüyorsun? Aşağıya yazınız.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Etkinliklerin İsimleri	Bana olan Katkısı		→		→		→		→	Arkadaşlarının isimlerini aşağıya yazınız.	Nasıl bir katkısı olduğunu düşünüyorsun? Aşağıya yazınız.		
Etkinliklerin İsimleri	Bana olan Katkısı																
	→																
	→																
	→																
	→																
Arkadaşlarının isimlerini aşağıya yazınız.	Nasıl bir katkısı olduğunu düşünüyorsun? Aşağıya yazınız.																

Ek 2. Vanessa'nın Yanındayım Sessiz Kitap- Hikâye Okuma Etkinlik Kâğıdı

Adınız-Soyadınız: _____

Kitap Adı: Vanessa'nın Yanındayım

SORULAR

1. Vanessa'nın Yanındayım isimli kitabı okudunuz. Sizce Vanessa, okula yeni geldiği ilk günlerde kendini nasıl hissediyordu? Açıklayınız.

Vanessa'nın
Yanındayım

2. Okul çıkışında, sınıfa yeni gelen Vanessa'ya zorbalık eden onu üzen bir öğrenciyi gördünüz, siz daha önce okulunuzda ya da başka bir yerde benzer bir durumla karşılaştınız mı? Anlatınız.

İşbirliği

3. Okuduğunuz kitapta sınıfa yeni gelen Vanessa'ya zorbalık eden, dışlayan ve onu inciten bir öğrenciyi gördünüz. Bir de Vanessa'nın yaşadığı bu durumu gören, ona üzülen bir öğrenciyi gördünüz.

Siz bir başkasına zorbalık edildiğini görseydiniz neler yapardınız? Anlatınız?

İşbirliği

4. Vanessa'nın yaşadığı duruma seyirci kalmayarak ona destek olmaya çalışan diğer çocukları gördünüz, sizce bu nasıl oldu?
(Bu iyilik hareketi sizce nasıl başladı?)

Ek 2. Vanessa'nın Yanındayım Sessiz Kitap- Hikâye Okuma Etkinlik Kâğıdının devamı

5. Bir başkasına saldırgan davranışlarda bulunmak, alay etmek, isim takmak, onu zor durumda bırakmak, incitmek, canını acıtmak bunların hepsine birden zorbalık diyoruz.

Zorbalık edilen birini gördüğünüzde sınıftaki diğer arkadaşlarınızı hatta okuldaki diğer öğrencileri bile yapacağınız tek bir hareketle etkileyebileceğinizi biliyor muydunuz?

6. Sen de kendini bu konuda cesaretli hissediyor musun? Zorbalık yaşayan biri karşısında onu görmezden gelmek mi yoksa cesaretli bir şekilde ona destek olmak mı? Sence hangisi? Aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz.

- Görmezden gelirim.
- Cesaretli olup zorbalık edilen birine destek olurum.

7. Sınıfta, parkta oynarken, mahallenizde ya da başka bir yerde, zorbalık yaşayan/incitilen birini gördüğünüzde ona normalde olduğundan daha yakın davranmak, kendini onun yerine koymak aslında size basit gibi görünen bir hareket olabilir. Ancak fark ettiniz mi o kişi için ne kadar önemli bir hareket. Siz de bu iyilik hareketini başlatarak sınıfınızdaki diğer arkadaşlarınızı, okulunuzdaki diğer öğrencileri etkileyebilir herkese örnek olabilirsiniz.

Zorbalık yaşayan birini o durumdan kurtarmak için yapabileceklerinizi listeleyiniz.